

Život lidí s mentálním postižením

Lenka Chmelová

Bakalářská práce
2010

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2009/2010

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Lenka CHMELOVÁ**
Studijní program: **B 7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Život lidí s mentálním postižením.**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení pojmů a teoretických východisek z oblasti sociální práce a sociálních služeb, speciální pedagogiky, především z oblasti života osob s mentálním postižením.

Příprava metodiky výzkumné části.

Realizace kvalitativního výzkumu pomocí technik polostrukturovaného rozhovoru, pozorování.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Křivohlavý, J. Pozitivní psychologie. Praha: Portál 2004. ISBN 80-7178-835-x.

Matoušek, O. Sociální služby. Praha: Portál 2007. ISBN 978-80-7367-310-9.

Novosad, L. Poradenství pro osoby se zdravotním a sociálním znevýhodněním. Praha: Portál 2009. ISBN 978-80-7367-509-7.

Portner, M. Na osobu zaměřený přístup v práci s lidmi s mentálním postižením a s klienty vyžadujícími trvalou péči. Praha: Portál 2009. ISBN 978-80-7367-582-0.

Švarcová, I. Mentální retardace. Praha: Portál 2000. ISBN 80-7178-506-7.

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Leona Hozová**

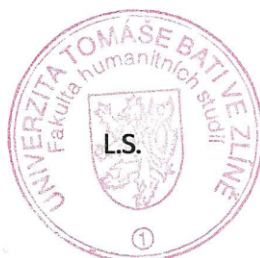
Datum zadání bakalářské práce: **10. února 2010**

Termín odevzdání bakalářské práce: **7. května 2010**

Ve Zlíně dne 10. února 2010

prof. PhDr. Vlastimil Švec, CSc.
děkan

Mgr. Soňa Vávrová, Ph.D.
ředitelka ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užit své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 16.4.2010

.....
.....

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací;

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:*

(3) *Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).*

3) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:*

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Abstrakt česky

Tato práce se zabývá životem lidí s mentálním postižením. Jejich tužbami, zájmy, pracovním uplatněním, formou bydlení. Teoretická část se zabývá popisem osob s mentálním postižením v jednotlivých částech života, modely mentální retardace, stavěním jejich cílů, volným časem, pracovním uplatněním, sociálními službami pro lidi s mentálním postižením. V praktické části je popsán kvalitativní výzkum. Jeho cílem je co nejobektivněji vystihnout život lidí s mentálním postižením v návaznosti na sociální službu. V rámci výzkumu byly použity metody – polostrukturovaný rozhovor a otevřené zúčastněné pozorování.

Klíčová slova:

Mentální retardace, sociální péče, chráněné bydlení, chráněná dílna, sociálně terapeutická dílna, integrace, osobní asistence, kvalitativní výzkum

ABSTRACT

Abstrakt ve světovém jazyce

This work deals with the lives of people with intellectual disabilities. Their desires, interests, employment application, in the form of housing. The theoretical part deals with the description of persons with intellectual disabilities in different parts of life, intellectual disability, their goals by building, leisure, employment application, and social services for people with intellectual disabilities. In the practical part it describes qualitative research. Its aim is to objectively capture the lives of people with intellectual disabilities in relation to social services. The research methods were used – open semistructured interview and participant observation.

Keywords:

Mental retardation, social care, sheltered housing, sheltered workshop, socially therapeutic workshops, integration, personal assistance, qualitative research

Tímto bych ráda poděkovala Ing. Et. Mgr. Leoně Hozové za odbornou a vstřícnou pomoc při vedení mé bakalářské práce.

Dále bych ráda poděkovala uživatelům sociální služby Naděje o. s., pobočky Zlín, kteří mi ochotně poskytli rozhovor a vedení Naděje o. s., pobočky Zlín, které mi dovolilo provést výzkum v zařízení.

Mé poděkování patří i všem mým blízkým a přátelům, kteří mi byli po dobu studia velkou oporou.

„Mimo společnost nedochází k utváření člověka jako lidské osobnosti“.

Václav Příhoda

OBSAH

ÚVOD	9
I TEORETICKÁ ČÁST	10
1 OSOBY S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM V JEDNOTLIVÝCH OBDOBÍCH ŽIVOTA	11
1.1 KLASIFIKACE MENTÁLNÍ RETARDACE	13
1.2 ODCHYLKY VE VÝVOJI U OSOBY S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM V OBDOBÍ DĚTSTVÍ.....	14
1.3 DOSPĚLOST LIDÍ S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM.....	15
1.3.1 Vytyčování cílů u lidí s mentálním postižením.....	16
1.3.2 Pracovní uplatnění lidí s mentálním postižením	18
2 VOLNÝ ČAS LIDÍ S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM	21
2.1 SOCIÁLNÍ SLUŽBY PRO OSOBY S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM	22
II PRAKTICKÁ ČÁST	26
3 CÍL VÝZKUMU	27
3.1 VÝZKUMNÁ STRATEGIE.....	27
3.2 MÍSTO ŠETŘENÍ	28
3.3 VÝBĚR VÝZKUMNÉHO VZORKU	32
3.4 SBĚR DAT	33
4 PRŮBĚH VÝZKUMU	34
4.1 STRUČNÁ CHARAKTERISTIKA VÝZKUMNÉHO VZORKU.....	34
4.2 REALIZACE VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	34
4.3 VÝSLEDKY VÝZKUMU A JEJICH ANALÝZA	47
4.3.1 Aktivity sociálně terapeutické dílny Naděje o. s., pobočky Zlín	47
4.3.2 Přání respondentů, které by si chtěli splnit	47
4.3.3 Co respondenty v životě nejvíc baví	48
4.3.4 Přátelé v životě respondentů	48
4.3.5 Forma bydlení a samostatnost respondentů	48
4.3.6 Závěr výzkumného šetření	49
4.3.7 Praktický přínos výzkumné práce	49
ZÁVĚR	50
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	51
SEZNAM PŘÍLOH	52

ÚVOD

Jsem zaměstnaná jako pracovník v sociálních službách a mezi lidmi s mentálním postižením se pohybuji již třináct let. Zním tak jejich životní příběhy a snažím se neustále pochopit jejich přání a tužby. Stejně jak stárnu já, stárnou i oni, mění se jejich povahy, chování, návyky i zdravotní stav.

Lidé s mentálním postižením jsou upřímní, dokážou být pracovití a kamarádští. Mnozí z nich mají kladný přístup k životu, snaží se být prospěšní pro ostatní a také v něčem vyniknout. Velmi dobré výsledky jsou známé ve sportu, někteří naopak vynikají v technice, v chovatelství nebo v ručních pracích. Rádi navštěvují kulturní a sportovní akce. Jsou obdivovatelé mnoha známých osobností. Spousta z nich sleduje politický a kulturní život kolem sebe, nejsou lhostejní k osudům jiných lidí, dokážou pomoci lidem známým i neznámým.

Ve své bakalářské práci bych ráda ukázala, jak je důležitá výchova v rodině, jak osoby s mentálním postižením ovlivní další vzdělávání v dospělém věku a jak by si přáli se osamostatnit v zaměstnání i soukromém životě.

Teoretická část bakalářské práce uvádí jednotlivá stádia mentálního postižení, modely mentální retardace, stavění cílů do budoucnosti, možné využití volného času lidí s mentálním postižením a pracovní uplatnění, chráněné dílny, sociálně terapeutické dílny a možnost využití sociálních služeb u nás.

V praktické části bakalářské práce se věnuji životu lidí s mentálním postižením, kteří si vybrali sociální službu sociálně terapeutické dílny Naděje o. s., pobočky Zlín. Zajímá mě jejich náhled na život, integrace do společnosti, volnočasové aktivity, kvality a rozdíly jejich bydlení. Při práci jsem použila metodu polostrukturovaného rozhovoru a otevřeného zúčastněného pozorování v prostředí, které je pro ně přirozené.

Svým výzkumem jsem chtěla otevřít otázku, zda je pro dospělé lidi s mentálním postižením vhodnější forma bydlení chráněného s pomocí osobní asistence, nebo nadále žít se svou rodinou v přirozeném prostředí. Pro svůj výzkum jsem vybrala výběrový soubor uživatelů v počtu šesti osob, přičemž tři z nich bydlí v přirozeném prostředí a tři z nich jsou uživatelé služby chráněného bydlení.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 OSOBY S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM V JEDNOTLIVÝCH OBDOBÍCH ŽIVOTA

Narození dítěte je pro rodiče ve většině případů velký zázrak. Dítě je nová lidská bytost, která očekává od svých blízkých, lásku a péči. Ne vždy však příroda nadělí člověku krásu, rozum a zdraví. Existuje mnoho odchylek od normálu, které by měly být okolím akceptovány a přijímány. Jednou z odchylek je mentální retardace, u níž dochází k zaostávání vývoje rozumových schopností, k odlišnému vývoji některých psychických vlastností a k poruchám v adaptačním chování. Příčinou mentální retardace je organické poškození mozku, a to buď v prenatalním, perinatálním anebo v postnatálním období vývoje a života jedince. Pokud porucha mozku vznikla do dvou let života, nazýváme ji oligofrenie. Pokud dochází v průběhu života k poškození mozku, nazýváme mentální retardaci demence. (Švarcová, 2006).

Demenci mohou způsobit různá onemocnění a úrazy mozku, která zapříčiňují nenávratné změny poškození. Demenci způsobuje např. zánět mozku (encefalitis), zánět mozkových blan (meningitis), poruchy metabolismu, intoxikace, nádory na mozku a duševní poruchy (Pipeková, 2006).

Dalším termínem je pseudooligofrenie, která se nepovažuje za mentální postižení, ale svými příznaky se mentální retardaci přibližuje. U dětí i dospělých není opoždění vývoje dáno poškozením mozku, ale u dětí je vývoj zanedbaný jak smyslově, tak emočně, u dospělých je pak pseudooligofrenie způsobena emočními změnami (Švarcová, 2006). Dle Pipekové (2006) se pseudooligofrenie objevuje díky špatnému vlivu prostředí, nikoli však změnám v centrálním nervovém systému. Na základě nesprávného výchovného vlivu, zanedbávání výchovy ze strany rodičů a nezájmu okolí dochází k psychické deprivaci, k opožděnému vývoji řeči, motoriky, sociálnímu učení, infantilismu a apatii. Tyto znaky jsou pak velmi podobné diagnóze mentální retardace. Protože výchova dětí znamená především kladný příklad v chování svého okolí, jen díky vhodnému výchovnému působení se dají tyto změny redukovat, zmírnit a dokonce i odstranit.

Downův syndrom je nejrozšířenější formou mentální retardace. Uvádí se, že lidí s tímto syndromem je 10 % z celkového počtu mentální retardace. Downův syndrom má své specifické vlastnosti, které jsou na první pohled zřejmé. Hlava dětí je na větší, obličej díky menšímu, rozvalitému nosu má plochý vzhled, děti mají menší ústa a většinou menší velikost uší a očí. I když se z pohledu zdá, že jsou mongoloidní, tento zjev způsobuje

výrazná kolmá kožní řasa (bilaterální epikantus). Některé děti nechávají otevřená ústa a to způsobuje časté vyčnívání velkého, mohutného jazyku. Krk mívají o poznání širší a mohutnější. Velká část dětí s Downovým syndromem mívá srdeční vadu a dožívají se jen krátkého věku. Končetiny dětí jsou malé a silné, svaly jsou ochablé, mají menší svalovou sílu a omezenou koordinaci. Většinou se dorůstají jen malé výšky. V průměru muži s Downovým syndromem se dorůstají výšky 147 – 162 cm a ženy kolem 135 – 155 cm. Tělesná váha závisí na celkovém životním stylu a výživě. U dětí s Downovým syndromem se často objevují smyslové vady, mívají problém se zrakem i sluchem, nedoslýchavost pak může způsobovat další navazující problémy a to zejména špatný rozvoj řeči, psychický a emocionální vývoj. Tyto vady dále mohou ovlivnit proces učení. Příčinou Downova syndromu je nepárový chromozom č. 21, není však objasněno, z jakého důvodu se tento chromozom nepáruje. Tato skutečnost podle studií neovlivňuje alkoholismus matky, životní styl, zdravotní stav, přísun vitamínů, drogy ani ostatní případné nemoci matky. Určitou souvislostí s Downovým syndromem je pouze věk matky. Větší pravděpodobnost vzniku Downova syndromu je věk a to matka starší 35 let a otec starší 50 let. V minulosti děti umírali ve velmi mladém věku, díky však novým lékařským metodám se jejich věk čím dál více prodlužuje. (Švarcová, 2006).

Mentální retardace je stav trvalý, kde pouze vhodným výchovným působením lze změnit psychický vývoj jedince. V mezinárodní asociaci pro lidi s mentálním postižením „Inclusion International“ se s ohledem na základní práva člověka dohodli na jednotném názvosloví a to, že pro člověka s mentálním postižením bude existovat pouze název – člověk s mentální retardací (s mentálním postižením). Starší označení jako bylo – mentálně postižený, retardovaný, defektní apod. se již nesmí používat a to především z etických důvodů. (Švarcová, 2006).

Díky novým trendům výchovných poradců, psychologů, lékařů i pedagogů je psychický vývoj jedince s mentálním postižením pozitivně ovlivněn, a to především včasným diagnostikováním, výchovným působením i přizpůsobením podmínek pro život. (Švarcová, 2006).

Jak uvádí Pipeková (2006), mentální retardace je vývojová porucha integrace psychických funkcí, které ovlivňují člověka a to po stránce duševní, tělesné i sociální. Tento stav je neměnný a nejviditelnější především v procesu učení. Závisí na stupni postižení, jak bude ovlivněn jejich další vývoj. Je to především snížení intelektových schopností a to buď schopností myslet, učit se nebo přizpůsobit se svému okolí.

V dobách minulých, zvláště pak před rokem 1989 jsme se ve většině případů setkávali s případy, že narodí-li se v rodině dítě se zdravotním nebo mentálním postižením, byla rodina postavena před otázkou, zda si dítě nechat doma anebo jej odložit do ústavní péče. Jen částečně jim byla nabídnuta pomoc ve formě různých kroužků od „Sdružení pro pomoc mentálně postižených“. Ve většině případů se však rodina z důvodu sociálních rozhodla pro umístění dítěte do ústavní péče. Zastaralé budovy, minimum pomůcek a nedostatečná péče však pro děti znamenala pouhé přežívání. Až na začátku devadesátých let se situace změnila. Vznik nových sociálních zařízení, denních i týdenních stacionářů, chráněných dílen dal lidem s mentálním postižením nový životní směr. Tato zařízení se lidem plně věnují po celý den nebo týden, začínají vznikat nové volnočasové aktivity, zvyšuje se jejich pracovní dovednost i samostatnost. Od roku 1995 se začínají vyvíjet nové trendy v chráněném bydlení a programy podporovaného zaměstnání. (Matoušek, Koláčková, Kodymová, 2005).

V roce 2006 byl vydán nový sociální zákon č. 108/2006 Sb., který dal pevná pravidla pro oblast sociální práce a sociálních služeb.

1.1 Klasifikace mentální retardace

Nejznámější a stále uznávaná je klasifikace podle Wechslera. Přesně určuje výši inteligence podle stupňů IQ. Inteligence značně nadprůměrná má IQ 130 a výše, inteligence nadprůměrná IQ 120-129, inteligence mírně nadprůměrná IQ 110-119, inteligence průměrná IQ 90-109, inteligence podprůměrná IQ 80-89, inteligence hraniční inferiorita IQ 70-79, slabomyslnost (mentální retardace) má IQ 69 a níže. (Švarcová, 2006).

„Mentální retardace představuje výrazně sníženou úroveň inteligence. Při jejich klasifikaci se v současné době užívá 10. revize Mezinárodní klasifikace nemocí zpracovaná Světovou zdravotnickou organizací v Ženevě, která vstoupila v platnost od roku 1992. Podle této klasifikace se mentální retardace dělí do šesti základních kategorií: lehká mentální retardace, středně těžká mentální retardace, těžká mentální retardace, hluboká mentální retardace, jiná mentální retardace, nespecifikovaná mentální retardace“ (Švarcová, 2006, s. 33).

1.2 Odchylky ve vývoji u osoby s mentálním postižením v období dětství

V prenatálním období díky dědičnosti dochází k poruchám genetického aparátu, které vedou v prognóze mentální retardace. Mentální postižení, které vzniká na základě monogenní dědičnosti představuje závažnější poruchy inteligence. Mentální retardace také může vzniknout díky chromozomálním odchylkám, kde počet chromozomů je v odlišné struktuře. Mentální postižení není jen způsobeno dědičností, ale také vzniká díky negativnímu působení exogenních faktorů způsobených fyzikálními, chemickými nebo biologickými jevy. Po dobu jednoho měsíce trvá novorozenecké období. V této době dochází k adaptaci organismu na nové prostředí a vývoj dítěte je omezen na základě stupně postižení. Do jednoho roku života dítěte je stanoven termín kojenecký věk. Je to období života, kdy dítě vyrůstá a tělesně se rozvíjí. Mentální retardace v tomto období je odezvou opožděného psychického a tělesného vývoje na všech úrovních v závislosti na stupni postižení. Dříve jsou znatelné změny ve vývoji u dětí, které mají závažnější postižení. Diagnózu hluboké mentální retardace můžeme diagnostikovat již v tomto období. Lehčí formy postižení se pak projevují malou aktivitou, ospalostí, neklidem a menší odezvou na sociální interakci. V předškolním věku se již doporučuje pro další rozvoj dítěte odborné vedení výchovy pod dohledem psychologů, speciálních pedagogů nebo fyzioterapeutů. Období školní docházky je pro dítě i rodiče velmi náročné. Na základě školního zákona je i pro tyto děti povinné plnění školní devítileté docházky, děti s těžším stupněm mentálního postižení mohou mít školní docházku prodlouženou o jeden rok. Pro děti je důležité zvládnout nejen znalosti trivia, ale i sociální dovednosti. V období dospívání se nedokážou odpoutat od rodičů, čím je postižení těžší, tím jsou sociální vazby větší. V období adolescence dochází k vyvrcholení tělesných a duševních schopností. V závislosti na stupni postižení se dále rozhoduje o budoucích cílech. Lidé s lehkým mentálním postižením jsou schopni se vyučit na nějakém odborném učilišti, získat výuční list a získat pracovní uplatnění na trhu práce. U těžších forem mentálního postižení je situace náročnější a vhodným pracovním uplatněním pro tyto osoby je chráněná dílna nebo podporované zaměstnání s asistenční pomocí (Pipeková, 2006).

V posledních letech se nově zavádí začleňování dětí s mentálním postižením za pomoci asistence do tříd základních škol. Výhodou těchto integrací je, že i zdravé děti si v raném věku uvědomí, že neexistují jen zdraví, slyšící a vidící jedinci, ale že existují také lidé, kteří mají určitý handicap, a přesto jsou kamarádští a třeba i šikovní v ostatních hodinách jako např. tělesné či pracovní výchově.

1.3 Dospělost lidí s mentálním postižením

V období dospělosti závisí na sociálních a rodinných podmínkách, jak se jednatlivec zařadí do společnosti. Pokud je dospělý člověk silně upjatý k rodinnému zázemí, k rodičům a sourozencům a dalším osobám jemu blízkým, jen stěží si dál zvyká na případné nové prostředí. Proto je nutné osoby s mentálním postižením integrovat do kolektivu již v raném dětství, aby si navykli na ostatní jedince i kolektivy osob nejen se stejným postižením, ale i zcela zdravými lidmi. Dospělí lidé s mentální retardací po ukončení školní docházky v návaznosti na jejich postižení se rozhodují, jak dál budou pokračovat ve svém životě. Pokud u nich existuje silný vliv rodiny, záleží spíše na ní, co se bude s jejich blízkým dít.

Podle Matouška, Koláčkové, Kodymové (2005) je současným ideálem směřování k tomu, aby lidé s mentálním postižením mohli využívat instituce, jež poskytují služby veřejnosti. Myslí se tím, aby žili běžným životem, který připomíná život ostatních lidí bez postižení. S tím je spojená myšlenka, že lidé s mentálním postižením by se měli stát samostatnější, bez výrazného vlivu rodiny. Podpora ze strany sociálních služeb by měla být na takové úrovni, aby na ni uživatel záhy nebyl závislý nebo aby ji využíval jen v případě, když situaci sám nezvládá.

Pokud jsou lidé s mentálním postižením pouze doma, kde se o ně starají jen rodinní příslušníci, hrozí velké riziko, že nastane doba, kdy se o ně nebudou moci postarat, a následné období adaptace na případné nové prostředí bude pro ně psychicky velmi náročné. Tito lidé pak nepoznají okolní sociální prostředí, nové lidi a často se o sebe nedokážou postarat, jelikož je rodiče vychovávali celý život jako děti a všechno za ně dělali, ať se jedná o hygienu, odívání, stravu apod. Na jednotlivých lidech je velmi patrný vliv rodiny, někteří jsou schopni si sami uvařit, jsou vedeni ke sportu, mají zavedené hygienické návyky, dokážou se postarat o své oblečení, umí pracovat např. se zahradním nářadím. Svým kladným přístupem k výchově v rodině těmto lidem připravili jednodušší budoucnost, bez potřeby asistence, nebo jen s minimální pomocí např. jednou týdně. Tito lidé jsou připraveni pro život v chráněném nebo podporovaném bydlení.

„Problémem stárnoucích rodičů dospělého mentálně postiženého je obava z budoucnosti“
(Vágnerová, 2004, s. 310).

Matky, které se starají o mentálně postižené dítě, mají nedostatek času a dochází u nich jen k malým příležitostem v sociálním kontaktu. Ke zhoršení jejich psychického stavu pak dochází při ztrátě svého partnera, přátel, s finančními problémy a postupně ztrácející

nedostatek síly při péči o svého potomka. Vědomí, že se mají o koho starat, že i když jejich dítě je dospělý či stárnoucí člověk, jim dává smysl života, ale také obavy z nezvládnutí situace. Osamostatnění od rodiny je složité hlavně pro mentálně postižené a v některých případech jen těžko dosažitelné. Tito lidé nikdy neměli potřebu samostatného života a novou situaci by jen s těžkostí sami zvládali. Vyskytuje se i častěji izolace rodiny od sociálního dění kolem nich. V rodině dochází k vytvoření sociálních rolí, kdy dítě bývá v pozici závislého. Tento fakt bývá hlavním kritériem v překážkách osamostatnění, v případech kdy dochází ke ztrátě obou rodičů (Vágnerová, 2004).

Při dlouhodobém sledování rodin, které pečují o postižené děti v ČR a podle zkušeností terénních či kontaktních sociálních pracovníků je prokazováno, že pečující rodiny jsou v mnoha případech znevýhodněny a ohroženy skrytou chudobou či psychosociálním a materiálním nedostatkem. Často díky přetížení dochází k rozpadu rodin (Novosad, 2009).

Díky mnoha státním i nestátním organizacím, které spojuje jedno slovo a to – „lidé se zdravotním postižením“, se rodiče se svými dětmi mohou setkávat na různých společných akcích, postupně si předávat informace, názory i rady. Internetové stránky <http://www.firmy.cz/Institute-a-urady/Neziskove-a-humanitarni-institute/Neziskove-organizace/Pro-zdravotne-postizene>, nabízí mnoho kontaktů na jednotlivé organizace, které tyto služby poskytují s ohledem na věkovou hranici uživatelů a druhem nemoci.

1.3.1 Vytyčování cílů u lidí s mentálním postižením

„Toho, co bychom chtěli a čeho bychom chtěli dosáhnout, je v životě mnoho. Je toho nepoměrně více, než jsme schopni svými silami zajistit. To je jeden z důvodů, proč je třeba z takto nepředstavitelně široké nabídky cílů vybírat – a to lze různým způsobem.“ (Křivohlavý, 2004, s. 38)

V životě lidí s mentálním postižením je vytyčování cílů do budoucnosti složité. Často vůbec si nedokážou představit, co by je bavilo, čím vyplní volný čas nebo které možnosti volby mají využít. Ve velké nabídce poskytovaných služeb se sami bez pomoci asistence nebo poradenství některého ze sociálních pracovníků okresní zprávy sociálního zabezpečení neorientují. Jen velmi málo lidí si vyhledá nabídku služeb pomocí internetu. Z hlediska integrace lidí s mentálním postižením je stále nedostatek terénních sociálních pracovníků, kteří by sami vyhledávali osoby s mentálním postižením a pomohli jim nabídnout případné sociální poradenství a sociální služby, které by jim vyhovovaly, dále

by poskytl pomoc ve vyřizování sociálních dávek a řešili problémy souvisejícími s jednáním na úřadech, bankách apod.

Koncepcí vlastní poradenské práce je nahradit přehnanou péčí a plánování klientova života vzájemnou souhrou dvou rovnoprávných občanů – klienta a pracovníka. V rámci poradenství je nutné mapování situace, depistáž lidí s neuspokojivými sociálními podmínkami, analýza klientových potřeb, návrhy vyřešení situace, volba a realizace plánu a je-li potřeba doprovod klienta. (Novosad, 2009).

Poradenství je spolupráce mezi klientem a pracovníkem. Pomoc se rozvíjí na základě klientových potřeb, pracovník jej motivuje pro vlastní vypořádání potřeby. Klient má před sebou překážky, které jsou pro něj nepřekonatelné, ale na základě poradenství pracovníkem formou informací, rad, návodů či námětů nachází pro svoji životní překážku cíl cesty. Na základě rozhovoru s poradenským pracovníkem se mohou domluvit na případných schůzkách, hledat společně cíl (Ulehla, 2005).

Cílem poradenské práce je v základní rovině dosažení klientova zdraví v rámci jeho sociálního prostředí, v němž žije. K dosažení cílů je důležitá komunikace, ať verbální nebo neverbální, plnohodnotné změny v životě klienta, organizační opatření, zprostředkování následné péče. V rovině individuálních cílů se přímo jedná o případovou studii klienta, kde je nejdůležitější přímá podpora klientových kompetencí a samostatnosti (Novosad, 2009).

Již řada zařízení, která poskytuje sociální služby, se věnuje tak zásadní službě jako je sociální poradenství. Jelikož se lidé v jednotlivých organizacích znají, je pro ně přirozené požádat o sociální službu – poradenství. Díky novým metodám se v rámci organizace vytvořili skupiny osob, pro které je tzv. klíčový pracovník podporou i rádcem.

Důležitou složkou osobnosti každého člověka je sebepojetí, které je u osob s mentálním postižením ovlivněno myšlením a omezenou schopností pochopit, např. v čem jsou rozdílní od ostatních. Z tohoto důvodu jejich sebehodnocení není zcela objektivní, nejsou sebekritičtí, často si stavějí vyšší cíle, než zvládnou. Díky tomu jsou odkázáni na názory svého okolí po celý život. Tyto názory přijímají vždy pozitivně a jednoznačně. Jsou snadno ovlivnitelní, na druhé straně nedokážou pochopit kritiku na svoji osobu. Pozitivní sebehodnocení je kladným prvkem v jejich životě, protože jim nabízí určitou motivaci (Vágnerová, 2004).

Pozitivní sebepojetí pak klade překážky ve stavění cílů do budoucna. Je velkým problémem, když člověk s mentálním postižením si vyhledává pracovní uplatnění a

nechápe, že jím požadované pracovní místo je pro něj nereálné. Spokojenost se sebou samým, hlavně v postavení těla, verbální i neverbální komunikaci, pak může pro ostatní být až směšná nebo přinejmenším nepřijatelná.

1.3.2 Pracovní uplatnění lidí s mentálním postižením

„Jednou z nejzávažnějších otázek týkajících se osob s mentálním postižením je problematika jejich zaměstnávání. Uplatnění osob s mentálním postižením na pracovním trhu ovlivňuje jejich sociální situaci z několika hledisek. Nejde jen o ekonomickou situaci, sociální statut, ale také o vlastní seberealizaci“ (Pipeková, 2006, s. 293).

Osoby s mentálním postižením jsou odběratelé sociálních dávek – ve většině případů plného invalidního důchodu a příspěvku na péči. Tyto dávky hlavně mladším lidem však nestačí pro jejich zájmy a přání. Rádi by si přivydělali nějakou činností, chtěli by být prospěšní, práce by naplňovala jejich cíle integrace.

Jednou z možností osob s mentálním postižením je zaměstnání v chráněných dílnách. Chráněné dílny jsou zřizovány nestátními organizacemi a mají za úkol navrátit pocit pracovního uplatnění, seberealizace, užitečnosti. Díky této práci se zaměstnanci chráněných dílen učí pojem pracovní doba, odpovědnost za provedenou práci, učí se pracovním dovednostem a sociálně pracovním návykům. Za svou práci dostávají plat, který je smluvně daný a ten je velkou motivací pro zvýšení výkonu. V chráněné dílně pracují pod vedením pracovních terapeutů, kteří nad jejich činností vykonávají dohled a případně jejich výrobky dokončí. Výhodou chráněných dílen je volné pracovní tempo v závislosti na postižení jedince, pracovní asistence terapeutů a jednoduchá manuální pracovní činnost. Bohužel v posledních letech je zaznamenán velký úbytek chráněných pracovišť, které byli pro lidi s mentálním postižením velmi prospěšné, jak po ekonomické, tak po sociální stránce.

Význam pracovního místa není prospěšný jen pro osoby s mentálním postižením, ale i pro firmy, které jsou ochotny člověka s mentálním postižením zaměstnat a mají pro to vytvořené podmínky. Na internetových portálech je mnoho rad a příspěvků k diskuzi, které radí zaměstnavatelům, jaké výhody jsou v případě, když zaměstnají osoby se zdravotním postižením. Např. na stránkách www.poradna.prace.cz jsou informace pro zaměstnavatele: *„...zaměstnání lidí se zdravotním postižením skýtá pro firmu možnosti daňových odpisů a dotačních příspěvků. Zaměstnáváním osob se zdravotním postižením navíc ušetříte peníze, které odvádíte ve formě náhradního plnění. V případě zaměstnávání osob se zdravotním*

postížením můžete uplatnit slevu na dani: až 18 000 Kč ročně u osob částečně invalidních a zdravotně znevýhodněných, až 60 000 Kč u plně invalidních osob (tzv. osoba s těžším zdravotním postižením). Konkrétní výše slevy je vedle stupně postižení závislá na počtu hodin, které zaměstnanec pro zaměstnavatele v daném roce odpracoval, tj. zda pracoval na plný či kratší úvaze“.

Dalšími možnostmi jsou dotace od úřadů práce, kde zaměstnavatel může dostat příspěvek, pokud zaměstná občana se zdravotním postižením. Tento příspěvek kryje mzdové náklady zaměstnavatele, který připravuje občana k pracovnímu uplatnění nebo přispívá na odbornou pomoc asistenta a to až po dobu 24 měsíců. Také možnosti příspěvků jsou pro vytvoření nových pracovních míst a provozu chráněného pracovního místa. Úřady práce poskytují příspěvek na nové chráněné pracovní místo, které musí být provozováno nejméně dva roky ode dne sjednaného v dohodě s úřadem práce. Zaměstnavatel může zažádat o příspěvek i na provoz chráněných dílen (www.poradna.prace.cz).

Chráněné dílny jsou velmi vhodnou formou zaměstnávání lidí se zdravotním postižením. Chráněná dílna je zřízena, pokud v ní pracuje více jako 60% lidí se zdravotním postižením. Díky podobnému handicapu se zde lidé cítí bezpečně, práce i pracovní podmínky jsou přizpůsobeny zdravotnímu postižení. Tito lidé jsou pak šťastnější, mají radost, že jsou integrováni. Pracují v kolektivu, kde vznikají přátelské vztahy a díky práci často nacházejí i své životní partnery. V chráněných dílnách jsou zaměstnáni odborníci z oblasti sociální, a proto jsou zde poskytovány i poradenské služby, kde se snaží zaměstnanci pomoci nejen v pracovních problémech, ale i v ostatních stránkách běžného života. Často maličkosti jsou pro lidi s mentálním postižením nepřekonatelné.

Jednou z možností pracovního uplatnění je sociálně terapeutická dílna. Tyto dílny jsou zřizovány nestátními organizacemi za účelem jednak pracovního uplatnění, ale hlavně pro naplnění volného času uživatelů služby. V sociálně terapeutické dílně záleží na uživateli, jakou práci si vybere. Do práce nemusí chodit pravidelně, asistenti jsou nápomocni ve všech pracovních aktivitách. Svým kladným přístupem uživatele motivují k práci, poskytují poradenské služby v rámci zařízení i mimo ně. Výhodou sociálně terapeutické dílny je výuka pracovního návyku, pracovních dovedností a také motivace pro pracovní uplatnění. Jelikož se jedná o manuální činnost, je procvičována motorika rukou uživatelů. Uživatelé jsou vedeni k samostatné činnosti, mají radost, když se jejich výrobky ostatním lidem líbí a rádi je nabízejí k prodeji. Často si výrobky sami prodávají na prodejních akcích nebo jsou tyto výrobky nabízeny v obchodních sítích. Nevýhodou je ekonomická stránka

zaměstnání, jelikož uživatel za práci v sociálně terapeutické dílně nedostává plat a tím se u mnoha z nich snižuje motivace pro práci.

Pipeková (2006) uvádí, jak velký význam má práce pro člověka. Především poskytuje ekonomickou nezávislost a vyšší životní standart, dále pozitivně působí na jeho seberealizaci a sebeurčení. Pohled na člověka se zdravotním postižením, který je zaměstnán, výrazně ovlivňuje postoje společnosti vůči lidem se zdravotním postižením. Pracovní místo, které zaměstnavatel vytvoří pro člověka se zdravotním postižením je důležitou součástí integrace zaměstnanců. Práce napomáhá člověku se rozvíjet, vytvářet nové dovednosti, kompetence a intelektové schopnosti a navíc placená práce vysvobozuje člověka v závislosti na sociálních dávkách.

2 VOLNÝ ČAS LIDÍ S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM

Lidé s mentálním postižením díky malému pracovnímu uplatnění mají mnoho volného času. Je na každém, jak s ním naloží. Záleží i na zdravotním a mentálním postižení, na jejich fyzickém a psychickém stavu, na tom, kolik mají síly pro volnočasové aktivity. Opět je rozdíl, v jakém prostředí člověk se vyvíjel a žije. Pokud celý život vyrůstá v ústavním zařízení, je volný čas vyplněný většinou profesionálně pod vedením pracovníků v přímé péči. Vliv ústavního prostředí je zřejmý na povaze každého člověka. Většinou se v dospělém věku nedokážou sami rozhodnout, co budou dělat, jsou více méně nesamostatní.

Poslední dobou se v ústavních zařízeních mnoho změnilo. Díky novému sociálnímu zákonu, dobrým technickým podmínkám, finančnímu zabezpečení i zvyšujícímu se počtu vysokoškolsky vzdělaných lidí nastává doba, kdy lidé s mentálním postižením mají větší volnost, větší prostor pro vlastní tvořivost. Je nastaven systém individuálního plánování, monitoring, intervence i krizové intervence. Uživatelé pobytové služby mají možnost výběru, nejsou do ničeho nuceni a jsou postaveni před výběr možností.

„Integrace je plným začleněním a splynutím osoby s postižením se společností. Předpokládá samostatnost, nezávislost jedince, jenž nevyžaduje zvláštní ohledy nebo přístupy ze strany přirozeného prostředí“ (Novosad, 2007, s. 21).

Lidé s mentálním postižením žijící v domácím prostředí mají volný čas většinou spjatý s volnočasovými aktivitami rodiny. Především záleží na zájmech rodičů, kam budou svého potomka směřovat. Z praxe je známo, že pokud jsou rodiče staršího věku, jakoby i jejich dítě stárne s nimi. Přebírá jejich návyky, setkává se s generací starších lidí a podle toho se odvíjí jejich volný čas. Svým přístupem k nemocem přenášejí tyto myšlenky na druhé. Například i ve svém středním věku už u sebe nacházejí zdravotní problémy, které se objevují až ve věku potencionálně starých občanů. Začínají se u nich objevovat prvky stařecké demence. Oblékají se podle svých starých rodičů, přebírají prvky jejich komunikace. Ve své neverbální komunikaci převládá starostlivý výraz, málo kdy se dokážou radovat ze života.

„Adaptace je o něco nižší fáze či stupeň socializace a charakterizujeme ji jako schopnost handicapovaného jedince přizpůsobovat se sociálnímu prostředí, komunitě, společenským podmínkám“ (Novosad, 2007, s. 22)

Lidé s mentálním postižením, kteří mají rodiče mladší, jsou aktivnější. Vliv výchovy a rodinné pohody je znát na jejich chování. Vyhledávají kulturní život, své vrstevníky, rádi sportují, líbí se jim moderní hudba, rádi se moderně oblékají. Jsou motivováni pro pracovní aktivity a sociální služby, které nabízejí různá nestátní zařízení. Snaží se osamostatnit formou privátního nebo chráněného bydlení.

2.1 Sociální služby pro osoby s mentálním postižením

2.1.1. Základní druhy a formy sociálních služeb

Základními druhy a formy sociálních služeb jsou sociální poradenství, služby sociální péče a služby sociální prevence. Jejich hlavním posláním je především pracovat se zaměřením na osobu (sociální zákon č. 108/ 2006 Sb.).

„...nevycházet z představ o tom, jací by lidé měli být, nýbrž z toho, jací jsou, a z toho, jaké jsou jejich možnosti...“ (Pörtner, 2009, s. 15).

2.1.2. Formy poskytování sociálních služeb

Formy poskytování sociálních služeb jsou pobytové, které jsou vždy spojeny s ubytováním v zařízeních sociálních služeb, ambulantní u kterých osoba do zařízení pouze dochází a terénní, které jsou službou pro osoby v přirozeném rodinném prostředí (sociální zákon č. 108/2006 Sb.).

2.1.3. Zařízení sociálních služeb určené pro osoby s mentálním postižením

Na základě poskytování sociálních služeb se zřizují pro lidi s mentálním postižením centra denních služeb, denní stacionáře, týdenní stacionáře, domovy pro osoby se zdravotním postižením, domovy pro seniory, domovy se zvláštním režimem a chráněné bydlení (sociální zákon č. 108/ 2006 Sb.).

2.1.4. Služby sociální péče

„Služby sociální péče napomáhají osobám zajistit jejich fyzickou a psychickou soběstačnost, s cílem umožnit jim v nejvyšší možné míře zapojení do běžného života společnosti, a v případech, kdy toto vylučuje jejich stav, zajistit jim důstojné prostředí a zacházení“ (sociální zákon č. 108/2006 Sb.).

Služby sociální péče pro lidi s mentálním postižením dle nového sociálního zákona č. 108/2006 Sb. jsou:

Osobní asistence – je terénní službou pro osoby se sníženou soběstačností, které potřebují pomoc jiné fyzické osoby. Tato sociální služba zajišťuje pomoc při běžných problémech denního režimu, při osobní hygieně, zajištění a přípravy stravy, chodu domácnosti, zprostředkování kontaktu se společností, pomoc při uplatňování práv a zájmů.

Pečovatelská služba – je terénní nebo ambulantní služba zajišťující základní potřeby, zajištění stravy, chodu domácnosti, zprostředkování kontaktu se společností.

Podpora samostatného bydlení – je terénní službou, která zajišťuje chod domácnosti, výchovné, aktivizační a vzdělávací činnosti, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, sociálně terapeutické činnosti, pomoc při uplatňování práv a zájmů.

Odlehčovací služby – je terénní, ambulantní nebo pobytovou službou pro osoby, které celoročně pečují o osobu blízkou. Cílem služby je zajistit pečující osobě odpočinek, který je nedílnou součástí života.

Centra denních služeb – jsou ambulantní službou, která zajišťuje osobní hygienu, poskytuje stravu, výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti, zprostředkovává styk se společností, poskytuje sociálně terapeutické činnosti a pomáhá při uplatňování práv a oprávněných zájmů i obstarávání osobních záležitostí.

Denní stacionáře – jsou ambulantní službou, která poskytuje pomoc při zvládnutí běžných úkonů péče, pomoc při hygieně, poskytuje stravu, výchovné, vzdělávací a volnočasové aktivity, zprostředkovává sociální kontakt, poskytuje sociálně terapeutickou činnost a pomáhá při uplatňování práv, zájmů a osobních potřeb.

Týdenní stacionáře – jsou pobytovou službou, která poskytuje ubytování, stravu, pomoc při zvládnutí denní potřeby, pomoc při hygieně, výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti, zprostředkovává kontakt se společností, poskytuje činnost sociálně terapeutické dílny a pomáhá při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.

Podle Matouška (2007) byly až do roku 2006 ústavní zařízení pro těžce zdravotně postižené občany rozděleny na ústavy pro tělesně postiženou mládež (tj. pro děti od 3 let do ukončení přípravy na povolání), ústavy pro tělesně postiženou mládež s přidruženým mentálním postižením, ústavy pro tělesně postiženou mládež s více vadami, ústavy pro mentálně postiženou mládež (pro věk od 3 do 26 let, mohou být i pro starší), ústavy pro

tělesně postižené dospělé občany (po ukončení povinné školní docházky, případně přípravy na povolání), ústavy pro tělesně postižené dospělé občany s přidruženým mentálním postižením, ústavy pro tělesně postižené občany s více vadami, ústavy pro smyslově postižené dospělé občany, ústavy pro chronické alkoholiky a toxikomany, ústavy pro chronické psychotiky a psychopaty. Obecným problémem ústavních zařízení pro postižené byl nedostatek odborné péče. Ve svých službách byla poskytována jen základní pomoc o osobu, jejich fyziologické potřeby. Naproti tomu lidem s nižším postižením byla poskytována nadbytečná pomoc, která omezovala jejich individuální rozvoj. Ústavní zařízení se blížili k lékařskému přístupu, který člověka vychovával k závislosti na zařízení.

Nový směr sociálních služeb ukázal až sociální zákon č.108/2006 Sb., který sjednotil jednotlivá ústavní zařízení a poskytl pouze dvě kategorie. Jedná se o domovy pro osoby se zdravotním postižením a domovy se zvláštním režimem (pro osoby chronicky duševně nemocné, závislé na návykových látkách, osoby s demencí). Sociální zákon také mění terminologii klient – uživatel, zařízení - poskytovatel služeb, vychovatel - pracovník v sociálních službách, vymezuje práci a vzdělání sociálního pracovníka.

Další sociální službou, určenou pro lidi s mentálním postižením je **chráněné bydlení**. Je to forma bydlení, která za pomoci osobní asistence pomáhá člověku individuálně se rozvíjet, podpořit jej v integraci do společnosti. Člověk se odváže od ústavních zařízení, od medicínalního způsobu života. Díky chráněnému bydlení si člověk s mentálním postižením zařídí své bydlení dle svých představ, stará se o běžný chod domácnosti, sám si vaří, pere, nakupuje, hospodaří se svými penězi. Vše co potřebuje a zvládne, si sám vyřídí. Pokud některou z činností není schopen zvládnout, požádá o službu osobní asistence.

Chráněné bydlení je určeno pro lidi, kteří již dosáhli plnoletosti a dosud vyrůstali v ústavním zařízení. Je také pro osoby, které žili v rodině, ale z důvodu úmrtí rodičů nedokážou samostatně žít a vést domácnost. Také pro ty, kteří sice žijí v dobrém rodinném zázemí, ale již z rodinných důvodů tam nadále nemohou přebývat a pro ty, kteří se chtějí sami osamostatnit.

Chráněné bydlení je terénní službou, která je poskytována osobám se sníženou soběstačností z důvodu zdravotního postižení nebo chronického onemocnění, včetně duševního onemocnění a potřebují asistenci jiné fyzické osoby. Smyslem chráněného bydlení je podpořit člověka v jeho soběstačnosti, aby mohl žít ve svém, nájemním nebo organizací poskytnutém bytě (Novosad, 2009).

Jak uvádí Matoušek (2007) mohou lidé, kteří nejsou schopni samostatného bydlení využít nabídky chráněného bydlení, které jsou zřizovány nestátními organizacemi. Jedná se o pobytovou formu, která zajišťuje pro uživatele služby ubytování i stravování, pomoc v domácnosti a poradenskou službu včetně kontaktu se společenským prostředím.

Podobnou formou bydlení je **podporované bydlení**. Je to sociální služba, která slouží jako startovací služba, určená pro lidi, kteří se chtějí do jednoho roku osamostatnit. Tato služba je zaměřená na osvojení dovedností a kompetencí (Novosad, 2009).

Respitní péče je úlevovou, odlehčovací, zástupnou péčí, která je určena pro rodiny osob, které celoročně pečují o osoby se zdravotním postižením. Vychází z předpokladu, že každý člověk potřebuje si občas odpočinout, mít volný čas, realizovat své potřeby a zájmy. Proto je nutné, aby na určitou předem domluvenou dobu převzal péči asistent nebo pečovatelka (Novosad, 2009).

II. PRAKTICKÁ ČÁST

3 CÍL VÝZKUMU

Hlavní cílem mé práce je poskytnout obraz života lidí s mentálním postižením, jejich případné rozdíly mezi životem v rodinném zázemí a chráněném bydlení, jejich využití volného času, jejich přání a touhy. V práci pojednávám o významu sociální služby pro lidi s mentálním postižením, o pracovním uplatnění i volnočasových aktivitách. Chci ukázat na rozdíly života lidí, kteří žijí v rodinném zázemí, s rodiči, kteří jsou již staršího věku a nezvládají péči o své děti a o lidech, kteří žijí v rodině, která je potencionálně mladá a aktivní a srovnání života lidí, kteří jsou uživatelé sociální služby chráněného bydlení s osobní asistencí.

3.1 Výzkumná strategie

Vzhledem ke zkoumané problematice jsem v práci použila kvalitativní výzkum.

Kvalitativním výzkumem se rozumí různé přístupy, metody a techniky, které se využijí ke zkoumání pedagogických jevů. Tyto metody slouží k podrobné kvalitativní analýze. Rozdíl od kvantitativního výzkumu spočívá v hloubce zkoumaných jevů, které jsou podrobně rozebírány. Při výzkumu kvalitativním se tazatel a pozorovatel především orientuje na subjekt a v humanitární oblasti tímto subjektem jsou vždy lidé. Na začátku výzkumu je vždy obsáhlý popis oblasti, ve které se pozorované osoby nacházejí. Získaná data se postupně v práci interpretují a jsou počátečním bodem pro plánování a realizování další etapy. Výzkum se realizuje vždy v přirozeném prostředí, které je vzorku osob známé. Při kvalitativním výzkumu dochází k zobecňování dat, jelikož nevznikají automaticky, ale postupným vyvozením určitých metod. V rámci kvalitativního výzkumu může výzkumník použít několik výzkumných plánů, které mu pomohou dostat se k jádru problému. Jsou to především analýza konkrétních případů, která zkoumá jednotlivé jevy do větší hloubky, analýza dokumentů, výzkum jednání, při němž zkoumané osoby vystupují spíše jako partneři výzkumníka a terénní výzkum. (Maňák, Švec V., Švec Š., 2005)

Pro sběr dat jsem použila polostrukturovaný rozhovor a pozorování zúčastněné. Pro polostrukturovaný rozhovor jsem vytvořila záznamový arch s předem připravenými otázkami, které jsem podle potřeby doplnila doplňovacími otázkami. Při výzkumu formou rozhovoru jsem použila audiotechniku u tří respondentů. U tří respondentů jsem tuto techniku nepoužila, a to z důvodu požadavků respondentů rozhovor nenahrávat.

Rozhovor:

„Interview (rozhovor) je veľmi stará a často používaná metóda dotazování v pedagogickom výzkume, vývoji alebo vo vyhodnocovaní (evalvacii) na zisťovanie špecifických a podrobných informácií o osobných znalostech (čo osoby vedia, ako nazerajú alebo naopak), o hodnotových postojoch (jako o čom zmysľajú či nezmysľajú) a o ich preferenciách (čo majú radi, čo si cenia, čo chcú a potrebujú alebo naopak) pomocou série ústnych otázok vhodných na riešenie zvoleného problému skúmania“ (Maňák, Švec, V., Švec, Š., 2005, s. 39).

Pozorování:

„Pozorování je metoda založená na sledování smyslově vnímatelných jevů, jedná se zejména o chování osob, o určité činnosti jedinců, případně okolnosti těchto činností, o prostředí, ve kterém se odehrávají činnosti osob, nebo jevy, ale i předměty, se kterými tyto osoby pracují.“ (Maňák, Švec, V., Švec, Š., 2005, s. 57).

V běžném životě pozoruje náhodně, pouze nás ovlivňují subjektivní pocity. Pokud však pozorujeme vědecky, je důležité pozorované jevy hodnotit objektivně, nejlépe ve větším počtu pozorovatelů. Důležité role při pozorování jsou v přesnosti a spolehlivosti. Při pozorování je důležité brát v úvahu cíl pozorování, předmět pozorování, tj. osoby, činnosti, předměty a prostředí, časové hledisko frekvence a intervalů pozorování, způsobu pozorování z hlediska osoby pozorovatele, pozorovacích nástrojů, zaznamenávání a vyhodnocování pozorování (Maňák, Švec, V., Švec, Š., 2005).

Pozorování zúčastněné

Pozorovatel je v určitou dobu přítomen se skupinou, kterou chce pozorovat, aniž by předem upozornil na svůj záměr. Vykonává se skupinou stejné aktivity a díky této činnosti pozoruje jevy, které by byly jinak nedostupné (Maňák, Švec, V., Švec, Š., 2005).

3.2 Místo šetření

Místo šetření jsem situovala do zařízení sociální služby Naděje o. s., pobočka Zlín, které se nachází na ulici Bří Sousedíků 349 a jeho druhé středisko na adrese Díly IV/3692 ve Zlíně. Zařízení nabízí sociální služby pro lidi s lehkým a středně těžkým mentálním postižením. Poskytuje sociální služby 52 uživatelům.

Naděje o. s., pobočka Zlín je nestátní nezisková organizace, jejíž činnost je zaměřena na celoroční sociální služby v Domě Naděje Zlín, jako je příprava mladých dospělých lidí na samostatný život v chráněném bydlení, osobní asistenci v chráněných bytech, pracovní rehabilitaci a terapii v sociálně terapeutických dílnách, pracovní rehabilitaci v integrované kavárně, volnočasové aktivity, výlety a kulturní akce.

Sociálně terapeutická dílna dává lidem smysluplné naplnění svého volného času, pomáhá jim rozvíjet své schopnosti a dovednosti. Hlavní náplní dílny je ruční pletení košíků, šití drobné galanterie a hraček, ruční pletení koberec v tkalcovské dílně, výroba svíček z včelího vosku nebo ruční práce pro ostatní právnické subjekty. Při vstupu do zařízení se může člověk sám rozhodnout, co by ho bavilo a na kterou práci by stačil.

Pletení košíků je náročná práce, kterou zvládne více méně jen uživatel s dobrou motorickou zručností. Košíky zde pletou z materiálu pedig, šém a proutí. V jarních měsících pak členové dílny vyjíždějí si osobně nařezat vrbové proutí, které ještě není obrostlé listím a z něj pak zruční košíkáři pletou velikonoční tatary i košíky. Při pletení košíků jsou uživatelé vybaveni ochrannými pracovními pomůckami, jako jsou zástěry a pokud je nutné i ochranné pracovní brýle. Pro pletení používají pracovní pomůcky, jako jsou zahradnické nůžky, špice, jednotlivé dřevěné formy a stojany na formy. Materiál před vlastním použitím namáčejí z důvodu pružnosti. Košíkářská dílna je ucelený kolektiv, kde panuje dobrá nálada, při práci si zpívají nebo probírají běžná denní témata širokého charakteru.

V šicí dílně pracují méně zruční uživatelé, kteří nemají sílu a mají jen malou motorickou zručnost. Při přípravě šití se sami rozhodnou, co v daný den chtějí dělat. Většinou se jedná o drobné přípravné práce, jako je obkreslení vzoru na látku, vystřihování jednotlivých částí výrobku, stříhání molitanu jako náplně do polštářků nebo vycpávání jednotlivých částí výrobku molitanem. Zručnější uživatelé pak již sešívají jednotlivé části k sobě. Rádi si vybírají jednotlivé látky, které použijí při výrobě. Při vlastním pozorování zjišťují, že práce je velmi baví, mají radost z vyrobených výrobků a rádi se s jednotlivými novými výrobky chválí.

Tkalcovská dílna je vybavena sedmi tkalcovskými stavy. Pro vlastní tkaní je využíváno bavlněných ostřihů ve tvaru proužků. Jednotlivé proužky materiálu se pak provlékají osnovou a za pomoci pedálů jednotlivé řady střídají. Před vlastním tkaním si uživatelé materiál předem připravují, jednotí a sestřihávají. Pracovní terapeut jim pomáhá s výběrem

jednotlivých barev při samostatném začátku výroby. Po zaškolení si již uživatel sám určuje tempo výroby i jednotlivé pracovní postupy. Uživatelé rádi vycházejí vstříc zákazníkům a velmi rádi se chválí, kolik ještě musí zvládnout zakázek. Při samostatné práci pracovní terapeut pouze pomáhá při navlékání osnovy bavlněnou přízí. Po vytvoření požadované délky koberece si uživatel koberec ze stavu sám odstříhne a jednotlivé osnovní nitě sváže. V tkalcovské dílně je ucelený kolektiv, který pravidelně chodí do tzv. práce a jen minimálně chybí většinou ze zdravotních důvodů.

Ve svíčkařské dílně je největší pohyb v zimních měsících, kdy je na vnitřním trhu poptávka po svíčkách. Dílna pracuje především s přírodním včelím voskem, který má jemnou atypickou vůni po medu. Výrobky rozdělují na svíčky lité a motané. Pro lité svíčky se využívají pryžové formy, které jsou nezbytné pro tuto výrobu. Po zahřátí vosku na vyšší teplotu je včelí vosk vléván do předem připravené knotem vybavené formy. Po následném ztuhnutí je forma rozevřena a výrobek vyjmut. Většinu ruční práce jsou již klienti schopni udělat sami. Pracovní terapeut jim pouze pomáhá při dokončovacích pracích. V dílně panuje kamarádská nálada, rádi diskutují o aktuálních otázkách dne, o problémech, které je potkali. Navzájem si pomáhají, jsou u nich vidět rozdílné pohledy na život, jejich přání, potřeby a případné plánování do budoucna. Pracovní terapeut bere v úvahu jejich rozdílnost, schopnost se soustředit a přihlíží k jejich stupni postižení. Pokud je uživatel unavený, je mu nabídnuta jiná činnost nebo odpočinek.

Další z možností pracovních aktivit je **integrovaná kavárna „U Včelky“**, kde se uživatelé učí stolničení, obsluze zákazníků, prodeji a balení výrobků či přípravě nápojů. Před zařazením do kolektivu prochází výukovou částí, ve které se učí především hygieně, přípravě nápojů, pečení moučníků, vysvětlují se jim jednotlivé postupy objednávky zákazníkem. Rádi pak předvádějí své výrobky, které jsou v kavárně nabízeny k prodeji. Jsou jim vštěpovány nejen činnosti, které souvisí s obsluhou, ale také např. úklidové práce, mají předvedeny jednotlivé suroviny pro výrobu nabízených nápojů, postup při zapisování objednávky. V rámci kavárny je vždy připraven pracovní terapeut s pomocí a asistencí jednotlivých operací. Někteří uživatelé práci zvládají naprosto již samostatně.

Ruční práce v rámci zakázek pro firmy jsou nedílnou činností sociálně terapeutické dílny. Jedná se o počítání a následné vkládání plastových příborů do obalů, skládání mikrotenových sáčků, počítání a balení plastových kelímků apod. U této práce je nutná manuální zručnost a základy v počítání. Pro práci byly vytvořeny jednoduchá kartonová

počítadla pro lepší zvládnutí práce u některých uživatelů. Tato práce je velmi oblíbenou činností.

Volný čas uživatelé tráví v rámci svých zálib i potřeb. Největší část se zajímá o sportovní aktivity, jako jsou stolní tenis, plavání, fotbal, přehazovaná nebo hraní šipek. V zimních měsících pak lyžování nebo jízda na bobech. Jejich velké sportovní nadšení se pak promítá na výsledcích sportovních turnajů, kterých se účastní jednotlivé sportovní skupiny. Vyvrcholením úspěchů je pak účast na turnajích „Hnutí speciálních olympiád“ a účast na zahraničních sportovních akcích. Sportovní vyžití jednotlivým uživatelům pomáhá zapomenout na jejich psychické problémy. Je dána příležitost ukázat, co v nich je a díky tréninkovým metodám se pak dostávají výsledky. Jsou velmi rádi, pokud získají medaile. Je to pro ně určité vítězství pokoření hendikepu. Aktivní sportování je důležité pro jejich fyzickou zdatnost i psychickou oporu. Sport se části z nich stal nedílnou součástí života, ať jej provozují aktivně nebo pasivně jako diváci. Rádi navštěvují sportovní utkání ve městě, sledují televizní přenosy v televizi a poté o jednotlivých výsledcích zápasů diskutují. Mnohokrát je vhodné, aby se pracovník v sociálních službách informoval o probíhajících utkáních a tak mohl přispět svými názory a poznatky do diskuze.

Nedílnou součástí života osob s mentálním postižením je kulturní život, ať jsou to návštěvy divadla, kulturních představení, koncertů, výstav a festivalů. Velmi oblíbenou akcí tohoto zařízení je účast na kulturní akci „Chceme žít s vámi“ pořádanou známými umělci v Praze v sále Sazka arény. Několik stovek lidí se zdravotním i mentálním postižením se zde sjíždí, aby si společně mohli zazpívat a zatančit. O této akci se aktivně hovoří již několik měsíců dopředu a zájem je obrovský. Ovšem i další kulturní představení v okolí jsou uživateli zmapované a předem diskutované. Asi největším problémem, který brání účasti na jednotlivých akcích je častý nedostatek financí. V rámci pobírání plného invalidního důchodu, který většině z nich vystačí pouze na základní potřeby, je kulturní život omezen nebo pouze podpořen dárce.

S pomocí sociální služby si většina z uživatelů našla přátele a navazují také přátelské styky s lidmi podobných zařízení ve městě. Na základě aktivit sociální služby mají někteří plně vyplněný volný čas, v některých případech záleží na rodičích, jak dlouho a jakou službu využijí. Setkáváme se pak s rozpaky uživatelů, kteří by rádi ještě v zařízení zůstali na některou z aktivit, avšak rodiče si je odvázejí pro jejich nedostatek volného času. V očích vidíme zklamání a někdy i slzy. V několika případech záleží na rodičích, co si může uživatel dovolit a kterou akci podpoří. Mají rozdílné názory a je často patrný nezáměr

anebo naopak silná podpora uživatele. Sociální návyky jsou pak vštěpovány jejich dětem a jsou znatelné velké rozdíly. Pokud jsou rodiče mladšího věku, jsou sportovně aktivní a žijí kulturním životem, pak i jejich děti využívají služeb tohoto zaměření. V praxi se setkávají ale i s rodiči, kteří žijí spotřebním způsobem života a toto chování pak přenášejí na děti. Většinou se jedná o rodiče starší, kteří již aktivně nežijí a sociálně slabé nebo nepřizpůsobivé. Život uživatelů těchto rodičů pak většinou spočívá v dopolední pracovní terapii a po obědě odcházejí domů, kde ve většině případů jen pasivně sledují televizi nebo hrají hry na počítači. Tento způsob života se odráží jak v pracovních návycích, tak i v hygienických návycích. V rámci sociální služby je poskytováno i poradenství, kde se uživatelé mohou dovědět vše, co je zajímavá a trápí. Každý uživatel si stanovuje svůj cíl sám nebo společně se svým klíčovým pracovníkem. Pokud jde o uživatele s komunikačním handicapem, řídí se klíčový pracovník zásadami komunikace s těmito lidmi. Výsledek plánování se pak zaznamenává v individuálním plánu.

3.3 Výběr výzkumného vzorku

Pro svůj výzkum jsem zvolila výběrový soubor osob s mentálním postižením, kteří ve všech případech jsou uživatelé služby – sociálně terapeutické dílny Naděje o. s., pobočky Zlín, ale svým pohledem na život, svými volnočasovými aktivitami jsou rozdílní. Tento vzorek osob je také rozdílný ve formě svého bydlení.

„Všichni, o kterých chceme výzkumem získat požadované informace, tvoří tzv. základní soubor. Je zřejmé, že v řadě případů je provedení šetření celého základního souboru obtížně proveditelné. V takovém případě vybíráme z celého základního souboru jen určitou část subjektů, která se nazývá výběrový soubor.“ (Maňák, Švec, V., Švec, Š., 2005)

Pro výzkum jsem vybrala šest lidí s mentálním postižením, které mají rozdílné životní cesty nejen ve formě bydlení, ale i v sociálních podmínkách, ve kterých žijí. Jejich diagnóza je středně těžká mentální retardace. Tři lidé jsou uživatelé sociální služby chráněného bydlení s osobní asistencí a další tři lidé žijí po celou dobu svého života ve své rodině s rodiči. Dalším pohledem na výběrový soubor je fakt, že dva uživatelé služby stále mají své rodiče a jedna své rodiče nikdy nepoznala. Lidé s rodinným zázemím mají rozdílnou rodinnou výchovu díky věku a mentalitě svých rodičů. Dva z nich bydlí u rodičů starších osmdesáti let a jeden má stále aktivní rodiče mladší padesát let.

Tyto sociální znaky mne přivedli provést výzkum z pohledu na život jednotlivých osob, jelikož styl výchovy v rodině je nedílnou součástí každého z nás.

3.4 Sběr dat

Pro svůj sběr dat výzkumu jsem si vytvořila záznamový arch, ve kterém jsem přesně popsala jednotlivé otázky strukturovaného rozhovoru, které jsem situovala podle výzkumné strategie. Jelikož jsem získala svolení pouze u tří respondentů na nahrávání audiotechnikou, další rozhovory jsem zaznamenávala do záznamového archu. Při samotném rozhovoru jsem v rámci výzkumu zjistila, že je nutné v některých případech ještě klást doplňující otázky a to z důvodu nepochopení otázky respondentem. Díky této taktice se můj výzkum změnil na polostrukturovaný rozhovor s několika doplňujícími otázkami. Při samotném sběru dat jsem využila přirozené a známe prostředí uživatelů, kde se cítí dobře a nemají pocit ohrožení. Rozhovory jsem prováděla v průběhu měsíce dubna 2010 a délka rozhovoru trvala maximálně 7 minut. Přepisy rozhovorů jsem použila při výzkumné práci a záznamové archy jednak pro uživatele chráněného bydlení a jednak pro uživatele žijící v přirozeném rodinném prostředí jsou uloženy v příloze mé práce.

4 PRŮBĚH VÝZKUMU

4.1 Stručná charakteristika výzkumného vzorku

Pro výzkum jsem vybrala šest osob s mentálním postižením, kteří jsou uživatelé služby sociálně terapeutické dílny Naděje o. s., pobočky Zlín. Výzkumu se zúčastnili tři ženy a tři muži ve věku 29 až 51 let. Dvě ženy a jeden muž žijí v chráněném bydlení s možností osobní asistence. Dva muži a jedna žena žijí v přirozeném rodinném prostředí.

4.2 Realizace výzkumného šetření

Z důvodu ochrany osobních údajů respondenty označuji R I – R VI. Všichni respondenti byli seznámeni s anonymitou výzkumu, podmínkami nahrávání, s čímž souhlasili. Vedení Naděje o. s., pobočky Zlín bylo informováno o místním šetření a dalo k této činnosti písemný souhlas.

Realizace vlastního výzkumného šetření a to provedení polostrukturovaného rozhovoru, byla pro mne náročná, jelikož respondenti jsou každodenně velmi zaujatí prací i svými individuálními plány v rámci zařízení. Vyrušení z denní činnosti je pro ně jisté narušení, které pro ně není příjemné. Vyrušit znamená odvést je jen stranou, kde není takový hluk, ale přitom zůstat v jejich známém přirozeném prostředí.

Všechny respondenty spojuje docházka do sociálně terapeutické dílny Naděje o. s., pobočky Zlín. Rádi přicházejí do zařízení každý den. Pět z nich využívá volnočasové aktivity, jedna pouze program v rámci dílny. Každý je svým způsobem jiný, někteří jsou klidní, neprůbojní, ale druzí zase výbušní, hektičtí, hluční, bojovní. Ti, co bydlí v chráněném bydlení, tam bydlí rádi, ti co bydlí doma, jsou spokojeni s bydlením u rodičů. Jeden z nich je připraven, až rodič zemře, využít služeb chráněného bydlení.

R I: Kazuistika

Pan R I je mladý muž ve věku 35 let. Narodil se jako zdravé a šťastné dítě. Ve věku devíti let se stal přímým účastníkem autohavárie. Její následky jsou zřejmé do dnešní doby. Díky těžkému zranění hlavy se jeho vývoj zastavil a diagnóza demence je nezvratná. Přesto mu zůstal pozitivní pohled na život. Ve svém nelehkém životě se snaží ostatní rozveselit, rád si zazpívá, má rád početní úkoly, kvízy, pamatuje si spoustu písniček i básniček. Rád druhým pomáhá, je to právě on, který se hlásí o případnou pomoc druhým a který žádá o přízeň i pochopení. Vyrůstal v nukleární rodině, má sestru, která je v současné době v zahraničí, ale

rád na ni vzpomíná. I přes dobré rodinné zázemí je uživatelem chráněného bydlení Domu Naděje Zlín a o víkendu odjíždí domů. Jeho rodiče jsou pracovně vytížení a usoudili, že přes týden by na něj neměli tolik času, proto R1 využívá týdenního pobytu, ve kterém žije již 15 let. Svou kamarádskou povahou je většinou středem pozornosti. Má velmi dobrou motoriku rukou, proto mu jde práce v sociálně terapeutické dílně výborně, což dokazuje skutečnost, že již sám šije na šicím stroji, je oporou v dílně, kde se počítají a balí plastové přístroje. Jelikož má po úrazu o 15 cm kratší jednu dolní končetinu, nevěnuje se sportovním aktivitám aktivně, ale spíše jen pasivně jako divák. Radost ze života mu dává pocit, když někomu pomůže nebo někoho obdaruje drobným reklamním předmětem a bonbónem. Je nekonfliktní povahy, ale dokáže být našťvaný, když někdo mu odepře jeho nabízenou pomoc. Považuje to za malou prohru. Rád hovoří o svých víkendových návštěvách rodičů, kolik pomohl, kde všude byli, co viděl. Svým kladným pohledem na svět se dokáže seznámit s jakýmkoliv člověkem ve městě. Protože je velmi komunikativní, často ho vidíme hovořit s cizími lidmi, např. s řidičem trolejbusu. Dokáže se radovat z maličkostí. Působí jako šťastný člověk.

R I: rozhovor

Tazatel1: Mám na tebe několik otázek a byla bych ráda, kdybys mi na ně odpověděl.

Respondent1: Tobě vždycky, všechno a rád. Tobě aj modré z nebe.

T2: Líbí se ti práce, kterou děláš?

R2: Ano, moc.

T3: Umíš vše udělat sám?

R3: Ano.

T4: Chtěl by ses naučit ještě nějakou jinou práci?

R4: Ano.

T5: Co by to mělo být?

R5: Dělat v nějakém obchodě.

T6: Můžeš být konkrétnější?

R6: Třeba v papírnictví nebo v drogerii, pomáhat vybalovat věci.

T7: Kde bydlíš?

R7: *Na domečku.* (Dům Naděje Zlín)

T8: A jezdíš domů?

R8: *Ano.*

T9: Jak často?

R9: *Jednou za týden.*

T10: Jsi spokojený se sociálními službami v rámci bydlení?

R10: *Nad hlavu, já strašně moc.*

T11: Měl bys nějaké přání, které by sis chtěl splnit?

R11: *Ani ne. Já tady mám všechno.*

T12: Každý má nějaké přání. Tajné. Tajné, se neříká, že?

T13: Co ses nového naučil? Tak všeobecně, co tě těší?

R13: *Mě těší všechno.*

T14: Co tě v životě nejvíc baví?

R14: *Skládat přístroje.*

T15: Máš opravdové přátele?

R15: *Hm, ano.*

T16: Když tě něco trápí, máš se komu svěřit?

R16: *Ano.*

T17: Vidáš se s rodinou?

R17: *Ano.*

T18: Děkuji Ti za rozhovor

R18: *Nemáš za co.*

R I: Pozorování

Respondent byl velmi pozitivně naladěný, na otázky odpovídal pohotovým komunikačním tempem, při rozhovoru jeho neverbální komunikace byla hektická, jednotlivé otázky doplňoval rychlými pohyby rukou, usmíval se. Celkově působil spokojeným dojmem. Jeho oblečení mělo neutrální charakter, na značkové oblečení si nepotrpí, byl bosí.

R II: Kazuistika

Respondentka má 31 let. Od malička vyrůstala se svou starší sestrou v dětských domovech. Po vystudování praktické školy se přestěhovala do Domu Naděje Zlín, kde již bydlí od svých osmnácti let. Její sestra se vdala a má dvě děti. R2 vždy své sestře záviděla rodinný život a ráda by si také jednou své bydlení a rodinu zařídila. Díky své diagnóze – střední mentální retardace je tento cíl jen velmi vzdálený. Svým výbušným chováním, které zřejmě pramení z jejího vnitřního trápení, si jen velmi těžko hledá opravdové přátele. R2 je zaměstnaná v jiném sociálním zařízení, ale využívá odpoledních volnočasových aktivit Naděje o. s., pobočky Zlín. Z jejich koníčků nejvíce vystupuje do popředí poslouchání moderní hudby a zvláště její oblíbené skupiny Argemy, kde je se členkou jejího fanklubu. Také se zajímá o zeměpis, ráda by cestovala do vzdálených míst. Ráda čte i pracuje na počítači. Pomocí svého klíčového pracovníka si zřídila emailovou adresu a tak intenzivně sleduje, kdo jí napsal. Působí smutným dojmem a je stále nespokojená, jen velmi málo se směje a má negativistické sklony. Na druhou stranu je ale vnímavá a je ráda, když se jí osobně někdo věnuje. Sleduje dění kolem sebe a pokud se doví o nějaké katastrofě, úmrtí nebo neštěstí, bere to osobně a je z toho smutná. Svůj smutek projevuje např. černým oblečením. Svým vystupováním působí někdy až hekticky, často vykřikuje nějaká hesla a snaží se na sebe upozorňovat. Chvilkami dokáže být i milá až přítulná. V soukromí se dokáže svěřit i o osobních trápeních a pocitech. Celkově působí nešťastným dojmem.

R II: Rozhovor

Tazatel1: Mám na tebe několik otázek a byla bych ráda, kdybys mi na ně odpověděla.

Respondent1: Jo.

T2: Líbí se ti práce, kterou děláš?

R2: Ale jo.

T3: Umíš vše udělat sama?

R3: Jo umím.

T4: Chtěla by ses naučit nějakou jinou práci?

R4: Jo.

T5: A jaká by to měla být?

R5: Skládání CD

T6: Kde bydlíš?

R6: *Na domku. (Dům Naděje Zlín)*

T7: Jsi spokojená se sociálními službami v rámci bydlení?

R7: *Jo.*

T8: Měla bys nějaké přání, které by sis chtěla splnit?

R8: *Jet někdy do ciziny.*

T9: Co ses nového naučila?

R9: *Pomáhat druhým.*

T10: Co tě v životě nejvíc baví?

R10: *Čtení červené knihovny.*

T11: Máš opravdové přátele?

R11: *Někdy jo a někdy ne.*

T12: Když tě něco trápí, máš se komu svěřit?

R12: *Ano.*

T13: Vidáš se s rodinou.

R13: *Ano.*

T14: Děkuji Ti za rozhovor

R II: Pozorování

Respondentka byla negativně naladěná, ale postupně jsem v ní viděla zájem o rozhovor. S velkým úsilím si vzpomínala na některé informace, některé odpovědi byly vysloveny ihned, některé byly vykřiknuty. Respondentka se stále hledá, stále jí chybí cíle do budoucna a z toho pramení i její negativní smutné chování. Obléká se moderně, ale o svůj vzhled nedbá. Měla mastné vlasy a svetr uvázaný kolem pasu.

R III: Kazuistika

R3 je 29 let. Je to mladá slečna, plná elánu do života, ale až poslední roky. Dříve mnoho šťastná nebyla. Narodila se s diagnózou středně těžká mentální retardace rodičům, kteří se velmi brzy rozvedli. Matka se znovu vdala a nové manželství přineslo do života R3 jen potíže. Po narození dvou sester se napětí stupňovalo. R3 na sestry velmi žárlila, bila je a

byla na ně zlá. Proto se rodiče rozhodli, že výchovu R3 přenechají její babičce. R3 tuto změnu nesla těžce. Po dovršení 18 let byla přestěhována do Domu Naděje Zlín. Tím ale problémy neskončily. Její občasné výbuchy vzteku jejím spolubydlícím komplikovaly život. Nic ji nebavilo, neměla přátele, neměla žádné koníčky. Jen vyhlížela, kdy za ní přijede někdo na návštěvu, zda si na ni někdo vzpomene a navštíví ji. Matka za ní přijíždí jedenkrát týdně. Poslední dobou ji navštěvuje i její mladší nevlastní sestra, která již situaci sestry pochopila. Staří prarodiče už nemají sílu dojíždět z nedalekého města. Postupem času si však na nový kolektiv zvykla, uklidnila se, ale ještě občasná zloba zůstává. Jejím hlavním a největším koníčkem je hudba a především zpěvačka Lucie Bílá. Díky ní dostala nový smysl života, díky ní se naučila pracovat na počítači, vyhledávat všechny odkazy, poslouchat muzikály, v kterých Lucie Bílá vystupuje. V sociálně terapeutické dílně dokáže pouze jednoduché úkony, stříhá molitan, připravuje materiál pro šití a jen s osobní asistencí se výjimečně pustí do balení plastových příborů. Její motorika rukou je špatná, má velmi malou úchopnou schopnost. Kolektivu se spíše straní, má ale velké sebevědomí v plánech do budoucnosti. Ráda by se zúčastnila nějakého castingu na muzikál, kde by zazpívala. Také by si našla ráda zaměstnání, kde by si vydělala hodně peněz. Nic pro ni neznamenaají sportovní aktivity, vyhledává pouze kulturní zážitky. Ve volném čase sama prochází městem a sleduje písemné nabídky koncertů. Protože je finančně značně omezená, často žádá matku o finanční příspěvky. Dalším z jejich velkých přání je pořídit si svůj počítač. Mnohokrát se vyptává, kolik takový počítač stojí, jak dlouho si musí na něj šetřit. Její životní pouť se sice neubírá podle jejich představ, ale je to velká bojovnice.

R III: Rozhovor

Tazatel1: Mám na tebe několik otázek a byla bych moc ráda, kdybys mi na ně odpověděla.

Respondentka1: Hm.

T2: Líbí se ti práce, kterou děláš?

R2: Jo.

T3: Umíš vše udělat sama? Můžeš odpovídat, jak to cítíš.

R3: Já si myslím, že pár věcí jo a pár věcí ne.

T4: Chtěla by ses naučit ještě nějakou jinou práci?

R4: Nějakou brigádu.

T5: Kde bydlíš?

R5: *Na Letné. (Dům Naděje Zlín)*

T6: Jsi spokojená se sociálními službami v rámci bydlení?

R6: *Jo.*

T7: Měla bys nějaké přání, které by sis chtěla splnit?

R7: *To mám.*

T8: Chceš být konkrétní? Jsou to tajná přání?

R8: *Nejsou.*

T9: A co to tedy je?

R9: *Já si chci zkusit v nějakém muzikále zazpívat. Učím se texty. Chci jít na nějaký casting tady ve Zlíně a potom do Prahy.*

T10: Co ses nového naučila?

R10: *S Jirkou jsme dělali konkurz, zkoušel nás.*

T11: Co tě v životě nejvíc baví?

R11: *Že je nějaký humor, nebo něco takového. A koncerty mne baví a akce.*

T12: Máš opravdové přátele?

R12: *Mám.*

T13: Když tě něco trápí, máš se komu svěřit?

R13: *Ano.*

T14: Vidáš se s rodinou?

R14: *S mamkou každou neděli a se setrou každé úterý. Když je nějaká akce, tak mamka přijede. I sestra, tak to je dobré.*

T15: Děkuji Ti za rozhovor

R III: Pozorování

Respondentka se při rozhovoru chovala přirozeně. Její odpovědi byly rychlé, i když krátké a více méně stručné. Měla pozitivní výraz obličeje. Neverbální komunikace byla klidná, bez emocí. Obléká se moderním, i když neznačkovým, čistým oděvem. Nepoužívá kosmetické přípravky, ani nevyhledává šperky a doplňky k oblečení. Prostředí rozhovoru

byla sociálně terapeutická dílna, které uživatelka dobře zná. V průběhu se kolem nás nikdo nepohyboval. Respondentka si nepřála být nahrávaná.

R IV: Kazuistika

Respondent je mladý muž – 34 let. Narodil se v nukleární rodině a žije v ní dodnes. Rád mluví o svých rodičích, o své sestře i prarodičích. Díky svému dobrému rodinnému zázemí žije aktivní život. Každý rok se vydává na zahraniční dovolenou se skupinou svých známých se „Sdružením přátel lidí s mentálním postižením“. V této skupině si našel mnoho dobrých kamarádů i přítelkyni, o které se rád zmiňuje. Jeho přítelkyně sice bydlí v Brně, ale díky pozitivnímu přístupu obou stran rodičů se mohou jednou za čas navštěvovat a příležitostně si telefonují. R4 je v sociálně terapeutické dílně velkou oporou. Je aktivní, ale jen ve věcech, které ho baví. Rád počítá a balí přístroje. Vždy si denní práci pečlivě přepočítá a poté se rád chváří, kolik toho vyrobil. Jednou týdně je zaměstnán v sociálně terapeutické kavárně „U Včelky“. Zde se učí základům stolničení, přípravě nápojů i prodeji výrobků sociálně terapeutické dílny. Ve volnočasových aktivitách u něj vítězí sportovní aktivity. Je aktivním sportovcem ve stolním tenise, fotbale, plavání i lyžování. Rád přiváží z turnajů medaile, sportem žije nejen aktivně, ale i pasivně. Každoročně si zařídí s otcem permanentku na hokejové zápasy, navštěvuje fotbalové utkání, sleduje televizní sportovní přenosy. Sportu dává všechnen volný čas. V životě s rodinou je spokojený, v sociálně terapeutické dílně má přátele a proto tuto sociální službu využívá každý den.

R IV: Rozhovor

Tazatel1: Mám na tebe několik otázek a byla bych moc ráda, kdybys mi na ně odpověděl?

Respondent1: Hm.

T2: Líbí se ti práce, kterou děláš?

R2: Ano.

T3: Umíš vše udělat sám?

R3: Ano, však dělám ty přístroje.

T4: Chtěl by ses naučit ještě nějakou jinou práci?

R4: Ne.

T5: Kde bydlíš?

R5: *U rodičů, já už tam bydlím 34 let, tak zhruba, že tak dlouho bydlím, to je hrozné.*

T6: Dovedl by sis představit žít sám nebo v zařízení sociální péče?

R6: *Née*

T7: Měl bys nějaké přání, které by sis chtěl splnit?

R7: *Asi ne.*

T8: Co ses nového naučil?

R8: *V plavání, furt mne to baví.*

T9: Co tě v životě nejvíc baví?

R9: *Tož co asi, fotbal, hokej.*

T10: Máš opravdové přátele?

R10: *Tak mám, přátele v Brně.*

T11: Když tě něco trápí, máš se komu svěřit?

R11: *Nemám, nikomu, když mne něco naštvě, tak to řeším sám.*

T12: Co děláš ve volném čase?

R12: *Chodím na hokej, někdy na fotbal, jezdím do Brna za přítelkyní, ale jen někdy. Taký chodím za babičkou.*

T14: Děkuji Ti za rozhovor.

R IV: Pozorování

Respondent působí dominantním dojmem. Na otázky se snažil odpovídat rychle a profesionálně. Na jednotlivé otázky odpovídal pohotově. Celkový dojem na uživatele je pozitivní, je v něm vidět aktivní přístup k životu, dokáže být i bouřlivý. Obléká se moderním, spíše sportovním stylem. Rozhovor probíhal v prostorech dílny, které uživatel dobře zná. Nepřál si nahrávání rozhovoru.

R V: Kazuistika

R5 je nejstarší respondentkou výzkumu. Je jí 51 let. Žije se svou starou matkou ve velkém domě, v dalších částech domu žijí ještě někteří členové rodiny. Je na ni pozorovatelně znatelný vliv rodinného prostředí. Chová se jako starý člověk a mluví jako starý člověk. Navštěvuje spolu s matkou akce určené pro důchodce. Její koníčky jsou výhradně

jednoduchého charakteru, např. háčkování řetízků, sledování televize, procházky do blízkého okolí. Bojí se chodit do přírody z důvodu napadení klíštětem. Je silně emocionálně ovlivněná výchovou své matky. Obléká se jen stroze, nechá si zavázat šátek na hlavu z důvodu průvanu. V sociálně terapeutické dílně pobývá jen několik hodin, přesto má na ni mladý kolektiv pozitivní vliv. Dokáže být veselá, což z domova přichází jen s negativními zprávami. Neustále s matkou se účastní pohřbů i neznámých osob. V sociálně terapeutické dílně dokáže sama zvládnout jen jednoduché úkony – stříhání molitanu, háčkování řetízků. Chodí zde pravidelně a viditelně ráda. Volnočasových aktivit ani sportovního vyžití se neúčastní, po obědě vždy už pospíchá domů. Při loučení se již ptá, jestli tam i zítra budeme. Jelikož je na domácí prostředí zvyklá, nerada by tento druh bydlení měnila.

R V: Rozhovor

Tazatelka1: Mám na tebe několik otázek a byla bych ráda, kdybys mi na ně odpověděla.

Respondentka1: Já nevím, asi ano.

T2: Líbí se ti práce, kterou děláš?

R2: Stříhání molitanu.

T3: A líbí se ti to?

R3: Líbí.

T4: Umíš vše udělat sama?

R4: Umím.

T5: Chtěla by ses naučit ještě nějakou jinou práci?

R5: Háčkování řetízků.

T6: Kde bydlíš?

R6: Ve Zlíně.

T7: Bydlíš s rodiči?

R7: S mamkou, tatínka nemám, já mám bráchu. Já mám sestru.

T8: Dovedla by sis představit žít sama nebo v zařízení sociální péče?

R8: Myslím, že ne.

T9: Měla bys nějaké přání, které by sis chtěla splnit?

R9: Hmm.

T10: Jestli nevíš, nemusíš mi odpovídat.

T11: Co ses nového naučila? Co tě těší?

R11: Mě baví, hm, hm, nevzpomenu si.

T12: Co tě v životě nejvíc baví?

R12: Mě baví, hm, hm, mě baví, mě baví.

T13: Nevíš?

R13: Nevím.

T14: Máš opravdové přátele?

R14: Myslím, že ne.

T15: Ani tady v Naději?

R15: Já mám Bědu přátele.

T16: Když tě něco trápí, máš se komu svěřit?

R16: Já su v pohodě.

T17: Co děláš ve volném čase?

R17: Já si čtu, hm, mě nic netrápí, já su v pohodě.

T18: Děkuji Ti za rozhovor

R V: pozorování

Respondentka působila nervózním dojmem. Na několik otázek nedokázala zformulovat odpověď. V odpovědích si byla nejistá, zadržávala se. V neverbální komunikaci působila schouleným dojmem. Oblečená stroze ve starším oblečení, na svůj vzhled nedbá, čemuž nebyla naučena, barva vlasů prošedivělá, kosmetické přípravky nepoužívá. Prostředí rozhovoru dobře zná, v průběhu rozhovoru se v okolí nikdo nepohyboval. Respondentka zamítla nahrávání rozhovoru.

R VI: Kazuistika

Respondentem je mladý muž ve věku 40 let. Sociálně terapeutickou dílnu navštěvuje od začátku jejího působení, tj. 16 let. Žije se svou starou matkou, které je již přes osmdesát let. V kojeneckém věku si ho adoptovala a vyrůstal spolu se svou nevlastní starší sestrou, se kterou má dobrý vztah a vždy na ni dá. Sestra chodí pomáhat do jejich domácnosti, protože by to sami ani nezvládli. Respondent VI je velmi důvěřivý, což má negativní stránky, například v půjčování peněz pro něj většinou neznámým lidem. Před pracovním uplatněním v Naději si vyzkoušel práci i v jiné chráněné dílně. Díky výchovnému působení své matky na první pohled působí jako starý člověk. Personál zařízení oslovuje „tetinko“. Je však pořádkumilovný, dokáže si sám přichystat jídlo, ale vařit neumí. Je velmi kamarádský a proto v kolektivu oblíbený. Ostatním se podřizuje, většinou nemá vlastní názor. V sociálně terapeutické dílně je jedním z prvních, kteří se naučili plést košíky a vydržel v ní až do dnešní doby. Práce ho baví. Při pletení košíků je nutná podpora pracovním terapeutem. Pro svou nerozhodnost stále vyžaduje radu v pracovním postupu, přestože má poměrně velkou praxi. Ve volnočasových aktivitách je aktivně zapojený do tréninku stolního tenisu a plavání, rád si zahraje s klukama fotbal. Ve stolním tenise dosáhl řadu úspěchů, stal se Mistrem republiky ve stolním tenise v rámci „Českého hnutí speciálních olympiád“. Jeho klidná povaha ho téměř vždy dovede na stupeň vítězů. V Naději je velmi spokojený a dochází do zařízení každý den. Působí na člověka šťastným dojmem, dokáže se radovat ze života.

R VI: Rozhovor

Tazatelka1: Mám na tebe několik otázek a byla bych ráda, kdybys mi na ně odpověděl.

Respondent1: Ano. Já ti budu odpovídat, jak posledně.

T2: Líbí se ti práce, kterou děláš?

R2: Ano.

T3: Umíš vše udělat sám?

R3: Myslíš tady jako, učím se tu třípárovku, aj to zakončení, to se potřebuju jenom naučit, jinak mi všechno jde, aj akorát tu třípárovky, a to zakončení.

T4: Chtěl by ses naučit ještě nějakou jinou práci?

R4: Byla by ještě nějaká práce, kdyby tu byla, tož kdyby tu něco bylo nebo někde.

T5: Já plánuji třeba vyřezávání obrázků z překližky. Myslíš, že by tě to bavilo?

R5: Plánuješ to? Zkusit bych to mohl.

T6: Kde bydlíš?

R6: Ve Zlíně, u mamky.

T7: Dovedl by sis představit žít sám nebo v zařízení sociální péče? V chráněném bydlení?

R7: Tož to jo, to bych zkusil, tož tam na chráněném bydlení.

T8: Měl bys nějaké přání, které by sis chtěl splnit?

R8: Nějaké přání, tož nějaké bych splnil. Ted' si nemůžu vzpomenout. Nějaké bych měl.

T9: Kdyby ty sis chtěl splnit nějaké přání.

R9: Dobré bych měl, špatné ne, ale dobré jo.

T10: Co ses nového naučil? Třeba doma?

R10: Naučil? Něco najít, když se ztratí, žárovku dát do lustru, něco vyměnit, když je potřeba, to jsem tak.

T11: Co tě v životě nejvíc baví?

R11: Baví mne sport a hudba mě baví, nějaká soutěž, když je nějaká sranda. Třeba aj s Františkem tady, nebo když je jinde, když je doma sranda.

T12: Máš opravdové přátele?

R12: Mám sestru, mám mamku, švagry mám.

T13: Když tě něco trápí, máš se komu svěřit?

R13: Mám, vždycky řeknu nějaký problém, když něco tak sestře, mamce, svěřuji se, spíše tak.

T14: Co děláš ve volném čase?

R14: Poslouchám hudbu nebo se dívám na ten spor, když je v televizi.

T15: Děkuji Ti za rozhovor.

R15: Ano prosím.

R VI: Pozorování

Respondent působí nervózním dojmem. Otázky si dopředu promýšlí, je rozvážený. Je na něm vidět role podřízení. V komunikaci se zadržává. Neverbální komunikace je nejistá, celkový vzhled schoulený. Oblečený neutrálním, spíše zanedbaným dojmem. Rozhovor se uskutečnil v prostorech sociálně terapeutické dílny, které jsou mu dobře známé. Při rozhovoru jsme nebyli nikým rušeni, jen z dále je slyšet denní provoz dílny.

4.3 Výsledky výzkumu a jejich analýza

Na základě pozorování a rozhovorů s jednotlivými respondenty se chci snažit objektivně posoudit jejich kvalitu života, jednak díky aktivitám sociální služby Naděje o. s., pobočky Zlín - sociálně terapeutické dílny a jednak z pohledu volného času a života v rodinném prostředí a chráněného bydlení.

4.3.1 Aktivity sociálně terapeutické dílny Naděje o. s., pobočky Zlín

Respondenti se ve všech případech shodli, že je práce baví a při případné změně jejich činnosti by jim nikdo nebránil.

Respondenti při otázce, jestli zvládnou práci, sami odpověděli ve čtyřech případech kladně. Při vykonání práce se cítí užiteční a sebevědomí. Dva respondenti uvedli, že práci zvládají s pomocí asistence, ale přesto rádi by se práci naučili tak, aby ji sami zvládli.

Při otázce zda by se chtěli naučit ještě nějakou práci, v pěti případech uvedli, že by se rádi naučili ještě jinou práci a přitom uvedli možné příklady nové aktivity – skládání CD, háčkování řetízků, vybalování zboží, brigádnická činnost, naučit se plést třípárovku na dokončení košíku. Jeden respondent uvedl, že nemá potřebu se nějakou novou práci učit.

4.3.2 Přání respondentů, které by si chtěli splnit

Na otázku přání, které by si chtěli splnit, jen dva respondenti odpověděli konkrétní přání, tři respondenti přání neměli nebo nevěděli, jeden respondent se nedokázal vyjádřit. Tímto jsem došla k závěru, že přání je pro ně složitá otázka, že vlastně neví co to je. Jsou zvyklí na svoje věci, denní režim, život v soukromí a nedokážou si představit, že by mohli chtít ještě něco jiného.

4.3.3 Co respondenty v životě nejvíc baví

Jedem respondent neměl vůbec představu, co jej v životě baví, pět z nich pak odpovědělo o svých zájmech, např. jedna respondentka čte červenou knihovnu, druhý respondent koncerty, humor, akce, třetí respondent se vyjádřil o zálibě ke sportu, hudbě, srandě, čtvrtý pak o pracovní aktivitě skládání příborů, pátý respondent upřednostňuje sportovní aktivity fotbal a hokej. Ve většině příkladů jsou v životě respondentů upřednostňovány aktivity sportovní, kulturní a společenské.

4.3.4 Přátelé v životě respondentů

Pět respondentů přiznává, že přátele má, jedna respondentka váhala, a nakonec sdělila, že někdy ano a někdy ne. Tři respondenti byli konkrétní a sdělili, že mají své přátele mimo bydliště, v sociálně terapeutické dílně a u rodinných příslušníků. Při otázce – když tě něco trápí, máš se komu svěřit, se čtyři respondenti shodli, že mají a dva z nich se neradi svěřují anebo se nemají komu svěřit. Pokud má jakýkoliv člověk trápení, po psychické stránce je dobré, aby se měl komu svěřit. Bylo by vhodné pomoci těmto respondentům najít možnosti, komu se mohou svěřit. Naučit je jakou vhodnou formou své trápení podat. Ať se jedná o rodiče, klíčového pracovníka nebo přátele.

4.3.5 Forma bydlení a samostatnost respondentů

Tři respondenti, kteří využívají službu chráněného bydlení při otázce, zda jsou spokojeni se sociálními službami, ve všech případech odpověděli kladně.

Dva respondenti, žijící v domácím prostředí na otázku, zda by si dovedli představit žít v chráněném bydlení, jednoznačně odpověděli, že jsou spokojeni se současnou formou bydlení a neradi by ji měnili. Jeden respondent je připraven, pokud matka zemře, bude žádat o sociální službu chráněného bydlení v některém ze zařízení v okolí svého bydliště.

Otázkou jestli se v poslední době něco nového naučili, byli respondenti docela zaskočení, ale přesto kladně odpověděli čtyři respondenti. Jedna respondentka se přiznala, že se naučila pomáhat druhým. Druhou respondentku nadchly muzikály, proto se učí texty písní a nácvik konkurzů a castingů. Třetí respondent se zlepšil v technice plavání. Čtvrtý respondent se naučil vyměnit žárovku a celkově pomáhat v domácnosti. Dva z nich nevěděli co říct. Nic je nenapadlo.

Při otázce jestli se vídají s rodinou, všichni potvrdili, že se s rodinou vídají. Tato skutečnost je velmi dobrá pro jejich pocit zázemí, pro pocit, že nejsou na světě sami.

Při otázce co děláš ve volném čase, odpověděli všichni respondenti kladně a dle svého uvážení. U volnočasových aktivit převažuje sport, ať už aktivní nebo jen sledování zápasů v televizi. Další respondentka si ráda něco přečte.

4.3.6 Závěr výzkumného šetření

Díky výsledkům provedeného výzkumu jsem došla k názoru, že lidé s mentálním postižením jsou velmi spokojeni s poskytováním služeb Naděje o. s., pobočky Zlín. Jsou spokojeni se svým dosavadním životem a již navyklý na životní styl, který žili doposud. Volný čas využívají formou volnočasových aktivit, věnují se sportu, čtení, výletů, návštěvám kulturních akcí, posloucháním hudby, ručním pracím, sledováním televize. Při pozorování jsme zjistila, že žijí svým způsobem šťastný život.

4.3.7 Praktický přínos výzkumné práce

Na základě výzkumného šetření jsem zjistila, že uživatelé by se rádi učili novým pracovním aktivitám a tak se integrovali do společnosti. Je to nový impuls pro sociální pracovníky a pracovníky v sociálních službách Naděje o. s, pobočky Zlín. Klíčoví pracovníci jednotlivých uživatelů by se měli zaměřit na případné problémy uživatelů, vytvořit pro ně pocit bezpečí a jistoty. Uživatelé pak zpětnou vazbou by se jim mohli svěřit s případnými starostmi, které je trápí.

Kvalita poskytovaných služeb Naděje o. s., pobočky Zlín se odráží ve volnočasových aktivitách a především ve sportovních disciplínách. Výzkum ukázal, že sportovní nadšení v uživatelích zanechává pocit spokojenosti, a proto je vhodné dál pokračovat ve sportovní činnosti a motivovat i další uživatele ve sportovních aktivitách.

Chráněné bydlení je nedílnou součástí Naděje o. s., pobočky Zlín a jejich sociální služby jsou sladěny s potřebami uživatelů, jelikož všichni byli spokojeni s jejich poskytováním služeb.

Jelikož rodiče respondentů stárnou, měla by se řešit otázka, co se bude dít, až se rodina obrátí na poskytovatele služeb s prosbou, zda by mohli být tito respondenti umístěni v chráněném bydlení. Kapacita zařízení je naplněna, nové prostory nejsou. Bylo by vhodné, na základě spolupráce s Krajským úřadem města Zlína vytvořit komunitní plány, které by se zaměřily na budoucí bydlení lidí s mentálním postižením.

ZÁVĚR

Život lidí s mentálním postižením se po roce 1989 značně změnil. Již nejsou schovávaní za zdmi ústavů, vyrůstají jako rovnoprávní občané. Díky novému sociálnímu systému vznikla na území ČR značná síť praktických a speciálních škol, což má za důsledek zvýšení možnosti jejich vzdělání. Po zřízení nových sociálních služeb nastala další možnost jejich uplatnění a to celoživotní vzdělávání, kde se lidé s mentálním postižením mají možnost doučit, co neuměli nebo případně díky svému handicapu zapomněli. Nově je propracován systém integrace lidí s mentálním postižením. Jsou zřizovány sociálně terapeutické dílny, chráněné dílny, podporované zaměstnání. V oblasti zaměstnávání lidí se změněnou pracovní schopností je důležitým článkem činnost úřadů práce. Úřady práce nabízejí firmám, pokud zaměstnávají více jak polovinu lidí se změněnou pracovní schopností příspěvky. Svou činností zabezpečují pracovní rehabilitaci, nabízejí volná pracovní místa. Díky aktivitám velké řady institucí jsou pro lidi s handicapem pořádané kulturní a sportovní akce. Na základě nového sociálního zákona č. 108/ 2006 Sb. mají lidé s mentálním postižením možnost zažádat o příspěvek na péči a díky němu mohou využívat sociální služby dle vlastního uvážení. Naopak však na základě malých plných i částečných invalidních důchodů si nemohou plnit všechny své sny. Rádi by cestovali, navštěvovali daleko více kulturních akcí, pořídili by si spotřební elektroniku. Řada z nich, kteří vyrůstali v ústavních zařízeních od malička, v životě nic neměla, všechno bylo všech a teď v dospělosti by se rádi osamostatnili, měli své vlastní věci, aby nemuseli čekat na „dary“, „co jim kdo nabídne“. I když jsou vytvořeny podmínky pro integraci a znovačleňování lidí s mentálním postižením do společnosti, nabídka pracovních míst je malá. Rádi by si přivydělali, aby si mohli splnit sny, ale nabídka pracovního trhu je malá a díky jejich zdravotním možnostem často nesplnitelná. Dalším problémem lidí s mentálním postižením je nedostatek chráněných bytů. Jejich rodiče stárnou a jen malé množství rodinných příslušníků by převzalo péči o ně samotné. Vhodnou formou je sociální služba podporované bydlení, díky ní pak uživatel služby by mohl nadále žít ve svém známém prostředí a za pomoci osobní asistence zvládat běžné životní situace, a tak mít pozitivní vliv na kvalitu jejich života.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] Křivohlavý, J. Pozitivní psychologie. Praha: Portál, 2004. OSBN 80-7178-835-X
- [2] Maňák, J; Švec, V; Švec, Š. (ed). Slovník pedagogické metodologie. Brno: Paido, 2005. ISBN 80-7315-102-2
- [3] Matoušek, O. a kol. Sociální služby. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-310-9
- [4] Matoušek, O.; Kolářková, J.; Kodymová, P. (ed). Sociální práce v praxi. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-002-X
- [5] Novosad, L. Poradenství pro osoby se zdravotním a sociálním znevýhodněním. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-509-7.
- [6] Pipeková, J. Kapitoly ze speciální pedagogiky. 2.vyd. Brno: Paido, 2006. ISBN 80-7315-120-0.
- [7] Pörtner, Marlis. Na osobu zaměřený přístup v práci s lidmi s mentálním postižením a s klienty vyžadujícími trvalou péči. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-582-0.
- [8] Švarcová, I. Mentální retardace. 3.vyd. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-060-7.
- [9] Ulehla, I. Umění pomáhat. 2.vyd. Praha: Slon, 2005. ISBN 80-86429-36-9.
- [10] Vágnerová, M. Psychopatologie pro pomáhající profese. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-802-3.
- [11] Zákon č. 108/ 2006. Sb. o sociálních službách.
- [12] <http://poradna.prace.cz/>
- [13] <http://www.firmy.cz/Institute-a-urady/Neziskove-a-humanitarni-institute/Neziskove-organizace/Pro-zdravotne-postizene>.

SEZNAM PŘÍLOH

1. Záznamový list pro respondenta, žijícího v chráněném bydlení.
2. Záznamový list pro respondenta žijícího v domácím prostředí.
3. Prohlášení vedení Naděje o. s., pobočky Zlín.

**PŘÍLOHA P I: ZÁZNAMOVÝ LIST PRO RESPONDENTA ŽIJÍCÍHO
V CHRÁNĚNÉM BYDLENÍ.**

ZÁZNAMOVÝ LIST č.:

Respondent č.

Věk:

Forma bydlení:

Rozhovor byl uskutečněn dne v prostorách

Započal v hod., byl ukončen v hod. Trval minut.

Použité zkratky:

R: respondent

T: tazatelka

T1: Mám na tebe několik otázek a byla bych ráda, kdybys mi na ně odpověděl.

R1:

T2: Líbí se Ti práce, kterou děláš?

R2:

T3: Umíš vše udělat sám?

R3:

T4: Chtěl by ses naučit ještě nějakou jinou práci?

R4:

T5: Kde bydlíš?

R5:

T6: Jsi spokojený se sociálními službami, v rámci bydlení?

R6:

T7: Měl bys nějaké přání, které by sis chtěl splnit?

R7:

T8: Co ses nového naučil?

R8:

T9: Co tě v životě nejvíc baví?

R9:

T10: Máš opravdové přátele?

R10:

T11: Když tě něco trápí, máš se komu svěřit?

R11:

T12: Vídáš se s rodinou?

R12:

**PŘÍLOHA P II: ZÁZNAMOVÝ LIST PRO RESPONDENTA ŽIJÍCÍHO
V DOMÁCÍM PROSTŘEDÍ.**

ZÁZNAMOVÝ LIST č.:

Respondent č:

Věk:

Forma bydlení:

Rozhovor byl uskutečněn dne v prostorách

Započal v hod., byl ukončen v hod. Trval minut.

Použité zkratky:

R: respondent

T: tazatelka

T1: Mám na tebe několik otázek a byla bych ráda, kdybys mi na ně odpověděl.

R1:

T2: Líbí se Ti práce, kterou děláš?

R2:

T3: Umíš vše udělat sám?

R3:

T4: Chtěl by ses naučit ještě nějakou jinou práci?

R4:

T5: Kde bydlíš?

R5:

T6: Dovedl by sis představit žít sám nebo v zařízení sociální péče?

R6:

T7: Měl bys nějaké přání, které by sis chtěl splnit?

R7:

T8: Co ses nového naučil?

R8:

T9: Co tě v životě nejvíc baví?

R9:

T10: Máš opravdové přátele?

R10:

T11: Když tě něco trápí, máš se komu svěřit?

R11:

T12: Co děláš ve volném čase?

R12:

**PŘÍLOHA P III: PROHLÁŠENÍ VEDENÍ NADĚJE O. S., POBOČKY
ZLÍN**

PROHLÁŠENÍ

Tímto prohlašuji, že jsem byla seznámena s probíhajícím místním šetřením s názvem „Život lidí s mentálním postižením“ v prostorách Naděje o.s., pobočky Zlín, Brí Sousedíků 349.

Martina Kadlecová
Vedoucí střediska Zlín

Ve Zlíně dne 27. 4. 2010

NADĚJE o.s.
pobočka Zlín
Bratří Sousedíků 349
760 01 Zlín
tel.: 577 006 811
IČ: 00570931, DIČ: CZ00570931 ©